

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА
РОБОТА

04.02 – МКР 436 «С» 2023.03.24. 006. ПЗ
МАТКОВСЬКОГО БОГДАНА РУСЛАНОВИЧА

2023 р.

НУБІП України

НУБІП України

Міністерство освіти і науки України
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Кафедра готельно-ресторанної справи та туризму

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:

Розвиток туристичного потенціалу

Чернівецької області

Здобувача вищої освіти

2 курсу

спеціальності 242 «Туризм і
рекреація»

спеціалізації «Міжнародний
туристичний бізнес»

Матковського

Богдана Руслановича

Науковий керівник

д.е.н.,
професор

Мельниченко

Світлана
Володимирівна

Гарант освітньої програми,

д.е.н.,
професор

Левицька Інна

Ванадіївна

Київ 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ІННІ неперервної освіти і туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ

завідувач кафедри готельно-ресторанної
справ та туризму
д.е.н., професор Мельниченко С. В.
(Підпис)

« » 2023 р.

ЗАВДАННЯ

до виконання магістерської кваліфікаційної роботи
здобувачу вищої освіти

Матковському Богдану Руслановичу

(ПІБ здобувача)

Спеціальність: 242 «Туризм»

Освітня програма: «Міжнародний туристичний бізнес»

Орієнтація освітньої програми: освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: «Розвиток туристичного потенціалу Чернівецької області»

Затверджена наказом ректора НУБІП України від «24» березня 2023 р. № 436 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру до: 20.10.2023 р.

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: законодавчі та нормативні акти України, матеріали Державної служби статистики України, наукові праці зарубіжних та вітчизняних авторів, матеріали науково-практичних конференцій, внутрішньої звітності та обстежень ряду підприємств туристичної галузі Чернівецької обл.

Об'єкт дослідження – процес розвитку туристичного потенціалу Чернівецької області.

Предмет дослідження – методичні та практичні підходи до розвитку туристичного потенціалу Чернівецької області.

Мета дослідження – розроблення та обґрунтування методичних і практичних засад розвитку туристичного потенціалу Чернівецької області.

Перелік завдань, які повинен виконати здобувач вищої освіти для досягнення поставленої мети:

- провести аналіз зарубіжних і вітчизняних джерел щодо визначення понять та сутності туристичного потенціалу та туристичних ресурсів регіону;
- розкрити особливості туристичного потенціалу України;
- визначитись з методичними підходами щодо оцінки туристичного потенціалу країни;
- провести моніторинг розвитку туризму в Україні, зазначити позитивні та негативні сторони;
- здійснити оцінку обсягу туристичних потоків Чернівецької області;
- дослідити вплив факторів на розвиток туристичного потенціалу Чернівецької області;
- визначити пріоритетні напрями розвитку туристичного потенціалу Чернівецької області;
- здійснити економічне обґрунтування запропонованих заходів.

Дата видачі завдання: 31 березня 2023 р.

**Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи,
д.е.н., професор**

Світлана МЕЛЬНИЧЕНКО

**Завдання прийняв до
виконання**

Богдан МАТКОВСЬКИЙ

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ПІДГОТОВКИ ТА ЗАХИСТУ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Етапи підготовки та захисту кваліфікаційної бакалаврської роботи	Термін виконання	Примітки (фактично виконано)
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи, підготовка завдання, складання плану, консультації з проведення дослідження	березень 2023 р.	виконано
2.	Підготовка першого розділу роботи	квітень 2023 р.	виконано
3.	Підготовка другого розділу роботи	травень-червень 2023 р.	виконано
4.	Підготовка третього розділу роботи	липень-серпень 2023 р.	виконано
5.	Підготовка вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Оформлення роботи відповідно до встановлених вимог, передача на перевірку керівникові.	вересень 2023 р.	виконано
6.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника (консультанта)	до 15 жовтня 2023 р.	виконано
7.	Перевірка роботи на академічний плагіат	до 25 жовтня 2023 р.	виконано
8.	Отримання відгуку керівника роботи	до 28 жовтня 2023 р.	виконано
9.	Отримання зовнішньої рецензії	до 1 листопада 2023 р.	виконано
10.	Подача роботи на кафедру	3 листопада 2023 р.	виконано
11.	Підготовка доповіді презентації	4 листопада 2023 р.	виконано
12.	Попередній розгляд та захист на випусковій кафедрі	5 листопада 2023 р.	виконано
13.	Допуск магістерської кваліфікаційної роботи до захисту завідувачем кафедри	5 листопада 2023 р.	виконано
14.	Захист роботи перед екзаменаційною комісією	6 листопада 2023 р.	виконано

Відгук керівника магістерської кваліфікаційної роботи

Студент виконав магістерську кваліфікаційну роботу в повному обсязі згідно з виданим завданням та затвердженим графіком. Виконання роботи обумовлено необхідністю визначення нових підходів до розвитку туристичного потенціалу Чернівецької області під час війни та у повоєнний період.

Студентом опрацьовано літературні джерела, критично проаналізовано теоретичні засади дослідження туристичного потенціалу області, узагальнено існуючі напрацювання та надано власне бачення формування туристичного потенціалу України.

Використовуючи загальноприйняті підходи, проведено аналіз туристичного потенціалу Чернівецької області, виявлено позитивні та негативні сторони. Досліджено вплив факторів на туристичний потенціал, у тому числі з урахуванням реалізації Програми розвитку туризму в Чернівецькій області. На основі проведеного аналізу запропоновано пріоритетні напрямки розвитку туристичного потенціалу та проведено їх економічне обґрунтування. Рекомендації мають практичне значення і можуть бути впроваджені на рівні Чернівецької області.

Магістерська кваліфікаційна робота виконана відповідно до вимог і рекомендується до захисту в ЕК.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Світлана МЕЛЬНИЧЕНКО

(підпис, дата)

Висновок про магістерську кваліфікаційну роботу

Магістерська кваліфікаційна робота студента Матковського Б.Р.
(прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту в екзаменаційній комісії.

Гарант освітньої програми

Інна ЛЕВИЦЬКА

(підпис)

Завідувач кафедри

Світлана МЕЛЬНИЧЕНКО

« » 2023 р.

(підпис)

АНОТАЦІЯ

Матковський Б.Р. «Розвиток туристичного потенціалу Чернівецької області»: маг. робота: спец. 242 «Туризм і рекреація» / Богдан Русланович Матковський; НУБіП України; кафедра готельно-ресторанної справи та туризму; керівник С. В. Мельниченко, д.е.н., проф. – Київ, 2023. – 98 с.

Охарактеризовано природно-рекреаційні та культурно-історичні чинники розвитку туристичного потенціалу Чернівецької області.

Оцінено місткість туристичних ресурсів. Проаналізовано туристичний потенціал області. Досліджено туристичний ринок (споживачів, туроператорів та турагентів) в області. Обґрунтовано можливості запровадження нових видів внутрішнього туризму в Чернівецькій області.

Визначено основну мету розвитку туризму протягом наступного десятиріччя – це спрямування на прискорене економічне зростання в регіонах та територіальних громадах, використовуючи їх внутрішній потенціал. Цей процес передбачає створення нових робочих місць, поліпшення ситуації зайнятості, забезпечення доступності державних та інших публічних послуг, що сприяє умовам для повернення мігрантів до своїх домівок шляхом розвитку сільського зеленого туризму.

Ключові слова: природно-рекреаційні об'єкти, культурно-історичні пам'ятки, рекреаційна цінність, сільський туризм, зелений туризм, етнічний туризм,

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ.....	10
1.1. Генезис становлення туристичного потенціалу.....	10
1.2. Особливості туристичного потенціалу України.....	16
1.3. Методичні підходи щодо оцінки туристичного потенціалу країни.....	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	30
2.1. Моніторинг розвитку туризму в Україні.....	30
2.2. Оцінка обсягу туристичних потоків Чернівецької області.....	44
2.3. Дослідження впливу факторів на розвиток туристичного потенціалу Чернівецької області.....	53
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	71
3.1. Пріоритетні напрями розвитку туризму в Чернівецькій області.....	71
3.2. Економічне обґрунтування запропонованих заходів.....	82
ВИСНОВКИ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
ДОДАТКИ.....	98

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП

Актуальність теми. У зв'язку з необхідністю забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку Чернівецької області, особливо

актуальність набувають питання, пов'язані з розробкою та реалізацією туристичного потенціалу цієї області. Цей процес вимагає врахування

унікальних особливостей розвитку конкретних територій, з акцентом на мінімізацію ризиків, загроз і недоліків у їх економічному розвитку. Для

успішної реалізації стратегічних планів важливими є оптимальний розподіл ресурсів та максимальне використання переваг розвитку кожної конкретної

території.

Актуальність проведення цього дослідження обумовлена потребою оцінки рекреаційного потенціалу Чернівецької області для досягнення

стратегічних цілей розвитку цієї території. Розвиток сфери рекреації та туризму сприяє загальному оздоровленню та покращенню якості життя

громадян. Ця галузь діяльності повністю відповідає принципам ефективного використання природних ресурсів в рамках концепції сталого розвитку

території. Вона має значущі переваги порівняно з галузями економіки, які вимагають значних природних ресурсів, мають довгий термін окупності та

обмежуються за рахунок прямого використання природних багатств. Розвиток рекреаційного та туристичного секторів сприяє створенню нових робочих

місць, збільшенню доходів регіону, розвитку інфраструктури, підвищенню якості життя громадян і загальному благоустрою території.

Дослідженням питань розвитку рекреаційного потенціалу Чернівецької області займалися такі автори як: М. Бережна [47], З. Герасимчук [48], І.

Зелінський [49], В. Мацола [50], В. Мацола [51], Г. Михайліченко [52], М. Нудельман [53], Л. Черчик [54], Ю. Шабардіна [55] та інші.

Оцінка окремих елементів потенціалу для туризму та рекреації може бути важкою, оскільки дослідники часто вдаються до використання

суб'єктивних методів оцінки. Це призводить до актуальності теми

дослідження рекреаційного потенціалу Чернівецької області і вимагає проведення подальших досліджень у цьому напрямку.

Метою дослідження є розроблення та обґрунтування методичних і практичних засад розвитку туристичного потенціалу Чернівецької області.

Для досягнення мети поставлені такі **завдання**:

- провести аналіз зарубіжних і вітчизняних джерел щодо визначення понять та сутності туристичного потенціалу та туристичних ресурсів регіону;

- розкрити особливості туристичного потенціалу України;

- визначитись з методичними підходами щодо оцінки туристичного потенціалу країни;

- провести моніторинг розвитку туризму в Україні, зазначити позитивні та негативні сторони;

- здійснити оцінку обсягу туристичних потоків Чернівецької області;

- дослідити вплив факторів на розвиток туристичного потенціалу Чернівецької області;

- визначити пріоритетні напрями розвитку туристичного потенціалу Чернівецької області;

- здійснити економічне обґрунтування запропонованих заходів.

Об'єктом дослідження є процес розвитку туристичного потенціалу Чернівецької області, а **предметом** – методичні та практичні підходи до розвитку туристичного потенціалу Чернівецької області.

Структура дослідження. Магістерська кваліфікаційна робота викладена на 98 сторінках. Робота складається зі вступу, трьох основних розділів та восьми підрозділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел і додатків. У роботі використано 20 таблиць, 6 рисунків та 9 діаграм

НУБІП України

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

1.1. Генезис становлення туристичного потенціалу

Туризм в сучасному розумінні є важливою соціально економічною галуззю, яка має великий вплив на економіку країни та регіону. Однак, процес становлення туристичного потенціалу має свій власний генезис, що включає ряд факторів та етапів, які вплинули на розвиток туризму впродовж історії.

Становлення туристичного потенціалу можна розглядати як процес, що складається з декількох етапів, починаючи з початку зародження туризму і до сьогодення. Перший етап - історичний. З давніх часів люди мандрували з метою отримати харчі, проте з часом ці мандри отримали нові мотиви, такі як релігійні, культурні та наукові. У стародавніх цивілізаціях, таких як Стародавній Рим, Єгипет, Китай та Індія, вже існували форми туризму, а саме: паломництво, торгові мандри та культурний обмін (див. рис. 1.1).

На початку зародження туризму, туристичний потенціал складався з природних красот і культурних пам'яток, які були відомі лише місцевим жителям і рідкісним подорожнім. Із розвитком транспортних засобів, з'явилася можливість подорожувати на віддалені від місця проживання туристичні об'єкти.

Другий етап - вік географічних відкриттів, коли Європейські мореплавці відкривали нові території та торговельні шляхи. Це призвело до розширення можливостей для туристичної діяльності.

Третій етап - розвиток курортного туризму. У другій половині 19-го століття відбулося велике перетворення в туризмі: почали будувати готелі та курорти на місцях з високим туристичним потенціалом, що привело до зростання кількості відпочиваючих. Відпочинок на курортах став популярним серед вищого суспільства. Курорти з'явилися в різних частинах світу, таких як Альпи, Апенніни, Карпати та Кримські гори, які люди відвідували з метою відновлення здоров'я.

І вже у 20-му столітті, з'являється можливість подорожувати за кордон, що дало можливість розвитку туризму в більш екзотичних регіонах світу, де великий туристичний потенціал. Туризм став важливою складовою господарства багатьох країн, що призвело до розвитку інфраструктури,

належного управління та маркетингу туристичного потенціалу.

Рисунок 1.1. Етапи еволюції туризму

Сьогодні туристичний потенціал країн регіонів базується на розвиненій

туристичній інфраструктурі, наявності атракцій, які можуть зацікавити

відвідувачів, культурному та природному середовищі, а також зручному

транспортному сполученні!

Виявлення складових рекреаційно-туристичного потенціалу території та

їх взаємозв'язків, а також вивчення їх впливу на ефективність туристичної діяльності має велике значення. Це дозволяє розробляти комплексні програми розвитку туризму для відповідної території та максимально оптимізувати використання всіх компонентів рекреаційно-туристичного потенціалу.

Рекреаційно-туристичний потенціал будь-якої території має складну ієрархічну структуру і включає багато різних елементів з великою кількістю компонентів. У багатьох випадках використовується лише формальне визначення туристично-рекреаційного потенціалу регіону, без докладного аналізу сутності та специфіки взаємозв'язків між різними елементами, що входять до складу потенціалу. Це призводить до неповної та неточної кількісної оцінки, а якісна оцінка, взагалі, часто не враховується.

Для того, щоб розкрити сутність туристичного потенціалу, треба розглянути його значення з семантичного погляду. Варто зазначити, що не існує єдиного загальноприйнятого визначення цього поняття. Так, слово "потенціал" походить з латинської мови і означає "можливості, влада, вплив, сила, здатності", пов'язаний зі словом "potere" - мати можливість, "potis" - могутній, здатний до чогось, що є спорідненим з давньоіндійським "patih" - пан, та грецьким "пан (дому)" [27].

Сучасна ситуація з опрацюванням проблем, пов'язаних з розвитком туризму на будь-якій території, свідчить про загальний інтерес до питань туристичного потенціалу та туристичних ресурсів.

Кожен автор має свою власну інтерпретацію поняття "туристичний потенціал", що ускладнює процес уніфікації цього терміну.

Різноманітність наукових поглядів і трактувань підтверджує актуальність вивчення цієї проблеми, оскільки наявність туристичного потенціалу є важливим фактором розвитку туризму на будь-якій території.

Останнім часом цей термін став все більш поширеним у туристичній літературі. Проте, розуміння конкретного змісту часто є складним через відсутність загальноприйнятого професійного визначення. Більшість дослідників вважають потенціал сукупністю взаємопов'язаних ресурсів,

необхідних для досягнення певних цілей (табл. 1.1).

Таблиця 1.1. Тракткування поняття «Туристичний потенціал»

Автор	Визначення
Закон України «Про туризм»	Туристичними ресурсами України є пропонувані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об'єктів державної, комунальної чи приватної власності [15].
Коваль П.Ф., Алещугіна Н.О., Андреева Г.П. та інші	Туристичний потенціал території – це ємне поняття, що охоплює сукупність природних, етнокультурних та соціально-історичних ресурсів, а також наявної господарської і комунікаційної інфраструктури території, що служать чи можуть служити передумовами розвитку певних видів туризму [46].
Любіцева О.О.	Туристичними ресурсами є різноманітні об'єкти державної, комунальної та приватної власності, на основі яких можуть бути запропоновані або вже пропонуються туристичні послуги [25].
Ткаченко Т.І., Соколова К.О.	Туристичний потенціал – це сукупність природних та створених людиною явищ, умов, можливостей та засобів, придатних до формування туристського продукту та здійснення турів, екскурсій та програм [22].
Дашук Ю.Є.	Туристичний потенціал – це комплекс різноманітних можливостей, які визивають інтерес туристів до певної території і є основою для вироблення і споживання туристичних продуктів, а також необхідним елементом управління, контролю і розвитку туристичної діяльності на певній території відповідно до принципів сталого економічного розвитку [30].
Горин Г.В.	Туристично-рекреаційні потенціал – це сукупність як безпосередньо рекреаційно-туристичних ресурсів, так і всіх наявних ресурсів і можливостей відповідного регіону, які можуть використовуватися або використовуються в цілях виконання фізіологічного існування людини, забезпечення діяльності суб'єктів рекреаційно-туристичної сфери економіки, досягнення стійкості регіонального розвитку [7].

Загалом, всі вищезгадані підходи до визначення "туристичного потенціалу" вважаються базою для створення туристичних продуктів.

Кількість та якість наявних туристичних ресурсів будуть визначати обсяг та структуру використання економічних ресурсів для розвитку туризму.

Для з'ясування сутності поняття рекреаційно-туристичного потенціалу, необхідно розуміти та встановити взаємозв'язок між туризмом і рекреацією.

Згідно з діючим українським законодавством, туризм означає тимчасовий

візит особи з місця проживання з метою відпочинку, оздоровлення, набуття нових знань або для виконання професійних чи інших цілей, при цьому не займаючись оплачуваною діяльністю на місці.

У свою чергу, положення Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України "Про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України" визначає рекреацію як процес відновлення сил людини поза її постійним місцем проживання на визначених законодавством природно-заповідних територіях і об'єктах. Цей процес може включати загальнооздоровчий відпочинок, культурно-пізнавальну діяльність, туризм, оздоровлення, любительський та спортивний, риболовлю, полювання та інші активності [35].

Отже, туризм і рекреація не тотожні поняття: рекреація охоплює короткочасну рекреаційну діяльність, тоді як туризм характеризується зміною звичної обстановки та способу життя людини [42].

Туристичний потенціал – це багатогранне поняття, яке включає в себе різноманітні природні, етнокультурні та соціально-історичні ресурси, а також наявну господарську і комунікаційну інфраструктуру території, які можуть бути використані як передумова для розвитку різних видів туризму.

Туристичний потенціал визначається як сукупність переваг території (країни, регіону чи окремого населеного пункту), яка може конкурувати на ринку туристичних послуг завдяки ефективному державному управлінню та якісним стратегіям. Ця територія має здатність задовольняти попит на туристичні послуги та відповідати туристичній пропозиції. Потенціал туристично-рекреаційних територій залежить від наявності ресурсів, які можуть бути використані для задоволення потреб населення в рекреації, відпочинку та туризмі. Але для подальшого розвитку цих територій необхідні також інші складові, такі як інфраструктура, транспортна доступність та засоби комунікації. Без наявності цих компонентів, використання природних ресурсів в туризмі та рекреації стає неможливим.

Дослідження та розуміння компонентів туристично-рекреаційного потенціалу мають велике значення для ефективного розвитку туризму. Вони надають можливість виявити потенційні ресурси та можливості регіону, розробити стратегії та програми для привертання туристів, а також підвищити

конкурентоспроможність туристичної галузі. Подальше дослідження та аналіз рекреаційно-туристичного потенціалу регіону є важливим етапом для розробки раціональних планів розвитку туризму та досягнення успіху в цій сфері.

Для формування та розвитку туристичного потенціалу регіону важливими є багато факторів, які включають як зовнішні, так і внутрішні чинники. Існує необхідність в новому терміні для опису стану, який враховує всі ці фактори - "туристичний клімат". Туристичний клімат складається з різних факторів, які можна розділити на дві групи - мікрочинники та

макрочинники. Мікрочинники охоплюють такі фактори, як ресурси, економічний розвиток, розвиток супутніх туристичних галузей, ініціативи місцевої влади та бізнес-середовища, фінансове та кадрове забезпечення, інформаційне забезпечення, імідж регіону та взаємодія органів місцевої влади

та бізнесу. Макрочинники включають такі фактори, як державна політика у сфері туризму, політична, міжнародна та соціально-економічна ситуація в країні, фінансово-економічні фактори, соціокультурні та науково-технічні фактори, нормативно-правове забезпечення та імідж країни. Всі ці фактори впливають на туристичний клімат та формування туристичного потенціалу

регіону

Також туристичний потенціал території є змінним показником, який залежить від розвитку самої території та суспільного прогресу, включаючи

науково-технічний. Зміни в потенціалі можуть відбуватися через залучення нових ресурсів для туризму, перерозподіл ресурсів між різними підсистемами

території, перетворення можливостей на резерви та ресурси завдяки новим технологіям тощо. Крім того, такі фактори, як терміни, сезонність, цикл, дати і т.п. є важливими для розуміння більшості процесів в туристичній сфері

територій. Наслідком змін можуть бути як позитивне збільшення ресурсів, так і негативне вилучення ресурсів з туристичної системи через нераціональне використання або їх вичерпання.

Таким чином, туристичний потенціал території визначає межу

можливостей та ресурсів, які можуть бути ефективно використані для забезпечення туристичної діяльності з максимальним задоволенням туристів та збереженням довкілля. Він ґрунтується на знаннях про ресурси, їхні можливості та резерви, що можуть бути використані для організації туристичного бізнесу, а також суб'єктів, пов'язаних з цим процесом.

1.2. Особливості туристичного потенціалу України

Україна є однією з найбільших країн у Європі, її територія складає 603,7 тис. кв. км і простягається зі сходу на захід на 1316 км та з півночі на південь на 893 км. Мис Сарич у Криму є найпівденнішою точкою України, тоді як найзахідніша, східна і північна точки розташовані відповідно в Закарпатській (Ужгородський район), Луганській (Міловський район) і Чернігівській (Новгород-Сіверський район) областях [41].

Україна поділяється на регіони з урахуванням різних факторів, таких як природні, господарські, етнографічні, мовні та адміністративно-територіальні. Одним із таких факторів є фізико-географічне районування, обумовлене розташуванням країни в межах Східноєвропейської рівнини, Карпатських та Кримських гір. Це призводить до значної різноманітності природних умов у різних частинах країни.

Для опису загального туристичного потенціалу України та визначення регіональних особливостей внутрішнього туризму, необхідно вказати на поділ України на туристичні райони. Професор О. О. Бейдик є автором туристичного районування, де виокремлено 5 районів [2]:

- Причорноморський, який включає: Одеську, Миколаївську, Херсонську області та АР Крим.

- Карпатсько-Подільський, до якого входять: Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька, Тернопільська, Хмельницька і Вінницька області.

- Подільсько-Столичний район формують: Волинська, Рівненська,

Житомирська, Київська, Чернігівська, Полтавська, Черкаська області.

- Придніпровсько-Донецький район - Дніпропетровська, Запорізька, Донецька, Луганська області та Криворізький.

- Харківський ресурсно-рекреаційний район включає Харківську та

Сумську області.

За районуванням туристичних ресурсів, можна зробити логічний висновок, що в Азово-Чорноморському регіоні найбільш розвиненими будуть туризм пов'язаний з лікувально-оздоровчими процедурами, відпочинком на

пляжах та водними видами спорту. У Карпатсько-Подільському районі більш

розвиненими є гірський туризм, екологічний, оздоровчий, ліжний, а також культурно-пізнавальний туризм. Найпопулярніші види туризму в

Дніпровсько-Дністровському регіоні - це культурно-пізнавальний,

розважальний та рекреаційний туризм та інші подібні види.

Туристичний потенціал України можна розділити на дві категорії - туристичні ресурси та туристичну інфраструктуру. Кожна з цих категорій

містить підкатегорії, що описують складові елементи туристичного потенціалу (рис 1.2).

Україна має сприятливі природні, історико-культурні, матеріальні та людські ресурси, які створюють потенціал для розвитку туризму. Природні

ресурси, які мають багато властивостей та привабливі для туристів, є компонентами природного середовища. Згідно з рис. 1.2 ці ресурси можуть

бути геологічними, геоморфологічними (рельєф), гідрологічними (води),

кліматичними, флористичними, фауністичними. Хоча існує думка, що саме

природні ресурси є основою для формування туристичного потенціалу до різних територій, важливу роль у цьому формуванні можуть відігравати й інші

ресурси, залежно від мотивації споживачів.

Україна багата на водні ресурси, серед яких особливо важливими є

Чорне та Азовське море, через порти яких здійснюються інтенсивні зв'язки із зарубіжними країнами. Також на території країни протікає багато річок,

зокрема Дніпро, Дністер, Дунай, Південний Буг та Сіверський Донець. В

Карпатах можна здійснювати сплави на байдарках та рафтинг на річках, таких як Черемош, Прут, Тиса, Стрий тощо.

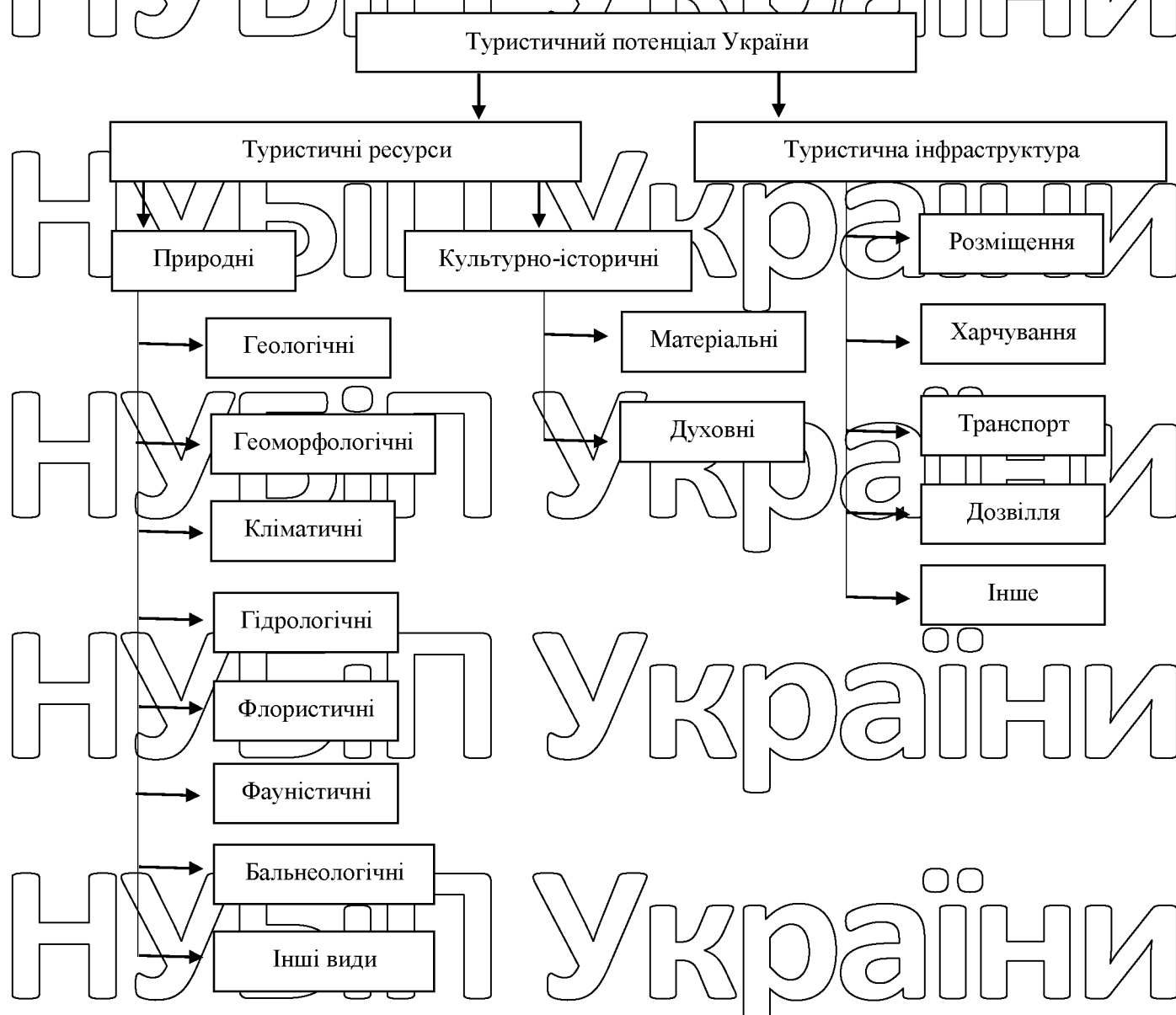

Рисунок. 1.2. Структура туристичного потенціалу України

В Україні є більше 3 тис. природних озер та 22 тис. штучних водойм, більша частина яких знаходиться на Волинському Поліссі [40, с.56]. Також наявна розвинена транспортна інфраструктура, яка включає в себе автомобільні дороги, залізниці та аеропорти, що дозволяє працювати з багатьма іншими країнами світу.

Бальнеологічні ресурси, що корисні для оздоровлення, такі як мінеральні води та лікувальні грязі, можна знайти в Причорноморському, Азовському та Карпатському регіонах. Куяльник та Бердянськ є найстарішими

грязьовими курортами України, а Львівська та Закарпатська області мають найбільшу кількість джерел мінеральних вод. Україна також славиться своїми лісовими насадженнями, які є одними з найбільших у Європі. Для туризму важливі ландшафти, які мають оздоровчі та пізнавальні властивості, такі як рельєф, краєвиди та печери. Україна має значний спелеологічний потенціал, зокрема в Подільсько-Буковинському та Карпатському регіонах, де можна знайти карстові порожнини, серед яких чотири входять до списку 100 найдовших печер у світі (Оптимістична, Озерна, Попелюшка, Млинки) [40, с.58].

В Україні знаходиться понад 6700 природно-заповідних територій, серед яких є 20 природних заповідників. На сьогоднішній день в країні діє 13 заповідників та 11 національних природних парків. Ці заповідники та парки займають більше 10% території країни та розташовані в усіх регіонах. Усього в Україні є 1020 парків, які мають велику історико-культурну цінність. Зокрема, 19 з них - дендрологічні парки, які зберігають, вивчають і відновлюють у спеціальних умовах рослинний світ. Також в Україні є 88 парків, що є пам'ятками садово-паркового мистецтва, 17 ботанічних садів та 7 зоологічних парків. Загальна площа природних рекреаційних ландшафтів в Україні складає 9,4 млн га (15,6% території держави), і їх однакова місткість - майже 50 млн чоловік [9]. Лісові ресурси є важливою частиною програми рекреації, оздоровлення та лікування, і Україна займає одне з провідних місць серед європейських країн за кількістю лісових насаджень.

Значну перевагу має кількість ландшафтних рекреаційних ресурсів, які є різноманітними і багатими завдяки рельєфу та рослинному покриву - це складає розчленовану поверхню нашої країни. Особливо відзначається Правобережжя, де унікальність рельєфу, місцевих кліматичних та рослинних ресурсів перевершує навіть Європу та світ. Серед цих ресурсів можна виділити Словечансько-Овруцький, Мізоцький кряжі, Канівські гори, Товтри, Галогори, Розточчя та інші. Багаті історико-культурні ресурси включають історичні та археологічні

пам'ятки, архітектурні твори, знаряддя праці, побутові речі, мистецькі вироби, національну кухню та інші елементи духовної культури. До цих ресурсів також належать музеї, виставки та театри. Україна має понад 15,6 тисяч пам'яток містобудування та архітектури, що перебувають під охороною держави, але на облік взято далеко не всі історико-архітектурні об'єкти.

Хронологічний діапазон архітектурних пам'яток України дуже широкий, а найдавніші з них збереглися в Північному Причорномор'ї, що включає Ольвію, Херсонес, Пантікапей та інші стародавні грецькі колонії.

В Україні є близько 6 тисяч природних об'єктів та 150 тисяч історико-культурних пам'яток, з яких більше 12 тисяч мають туристичний потенціал. Однак, тільки близько 5-8 тисяч з них фактично використовуються як об'єкти туристичного та екскурсійного розвитку. Більшість пам'яток історії та архітектури розташовані в західних областях України, а також в Київській, Хмельницькій, Вінницькій, Чернігівській, Сумській областях та в Республіці Крим. У східних та південних областях кількість пам'яток менша через пізнє освоєння цих територій - найдавніші з них датуються XVII століттям. Найбільша кількість пам'яток історії та архітектури зосереджена в Львові (більше 2500) та області [26].

До потенційних туристичних ресурсів України відносяться також місця, пов'язані з перебуванням або діяльністю видатних іноземних людей в Україні. У нашій країні є місця, пов'язані з діяльністю таких відомих осіб, як Оноре де Бальзак, Арман Еммануель дю Плессі Рішельє, Фрідріх Ліст, Адам Міцкевич, Ярослав Гашек та інші. Ці ресурси також включають місця поховання та військові меморіали, наприклад, місця поховання шведів після битви під Подлавою. За оцінками О.О. Бейдика, у нашій країні є понад 500 об'єктів такого роду, більшість з яких знаходиться на заході та в Одеській області.

Незважаючи на потенціал цих ресурсів, більше 80% з них не використовуються для туристичних маршрутів для іноземців [27].

Отже, Україна має все необхідне для розвитку подорожей і оздоровлення: сприятливі природні умови, історико-культурні, матеріальні та

людські ресурси. Туристично-рекреаційний потенціал створює можливості для всебічного задоволення пізнавальних, оздоровчо-спортивних і духовних потреб вітчизняних та іноземних туристів.

1.3. Методичні підходи щодо оцінки туристичного потенціалу країни

Дослідження туристичного потенціалу країни та її регіонів має на меті визначити ефективність використання наявних ресурсів, оцінити потенційну конкурентоздатність на ринку, а також з'ясувати попит на туристичні послуги, що пропонуються. Якщо в країні або в регіоні існують чудові природно-кліматичні та культурно-історичні ресурси, це не гарантує високого рівня попиту на туристичні послуги. Це може бути пов'язано з тим, що стратегія розвитку туристичної галузі не є чітко визначеною, і тому вона не є пріоритетною галуззю регіону. Крім того, конкурентна боротьба в туристичній сфері регіонів залежить від багатьох чинників, таких як рівень попиту на туристичні послуги, сезонність, поява конкурентів з інших регіонів з різними стратегіями розвитку та наявність кваліфікованого персоналу.

Основними факторами визначення туристичного потенціалу України є [63]:

- екологічний (визначається за декількома показниками, такими як наявність природних ресурсів, екологічна складова, кліматичні умови, ризики катастроф, рівень розвитку сільського господарства, споживання свіжої води, очищення зворотних вод перед їх скиданням, та ступінь забруднення поверхневих водних об'єктів, а також викиди забруднюючих речовин до атмосфери);
- політичний (показники містять інформацію про правове регулювання туристичної галузі в країні, а також про рівень кримінальної обітановки, яка може впливати на безпеку туристів);
- економічний (числові показники, які вказують на рівень зростання цін

на товари та послуги, кількість безробітних, прибутки підприємств, а також на ціни на туристичні товари та послуги. Крім того, вони включають обсяг інвестицій у виробництво та розвиток туристичної галузі, а також вклад туристичної сфери в загальні економічні показники);

- інфраструктурний (показник описує стан транспортних мереж, готельних комплексів, закладів громадського харчування та місць відпочинку. Він також включає застосування комп'ютерних технологій, мережі Інтернет і комунікаційних технологій, а також різні види транспорту, такі як швидкісні поїзди, паромі і літаки);

- соціальний (показники відображають демографічний стан регіону або країни, включаючи рівень природного приросту населення, наявність субкультур у регіоні та країні в цілому, а також кількість людей без роботи відносно працездатного населення та кількість людей у працездатному та непрацездатному віці);

- культурний (показники охоплюють кількість загальноосвітніх шкіл та вищих навчальних закладів, обсяг книжкового фонду у бібліотеках, кількість місць для глядачів у кінозалах та кількість місць у клубах).

Наявність вищезазначених чинників дає можливість оцінювання туристичної привабливості різних регіонів України з метою виявлення найбільш перспективних напрямів розвитку туризму. Це дозволить сформувати ефективну стратегію розвитку туризму в регіонах шляхом сприяння та стимулювання на рівні держави. Необхідність та доцільність кількісної оцінки туристичної привабливості в країні, галузі або конкретному регіоні пояснюється можливістю досягнення якнайшвидших економічних результатів через стимулювання розвитку території з високим туристичним потенціалом. При оцінці туристичного потенціалу необхідно враховувати всі внутрішні та зовнішні фактори, які впливають на пріоритети та перспективи розвитку туризму в даному регіоні (табл. 1.2).

Аналізуючи туристичний потенціал України та її регіонів, використовуючи дану послідовність, можна отримати максимально повну

картину та проаналізувати його стан. Цей метод дозволяє етап за етапом зібрати інформацію та оцінити туристичний потенціал відносно усіх факторів, включаючи його вплив на життя населення та економічний розвиток.

Оцінюючи туристичний потенціал як важливу частину розвитку, можна зрозуміти його важливість та перспективність для будь-якого регіону.

Таблиця 1.2. Критерії оцінки туристичного потенціалу [28]

Група	Критерії
Історико-культурна спадщина	<ul style="list-style-type: none"> - рівень доступності та зручності для туристів, у тому числі інфраструктури; - культурна та гастрономічна специфіка регіону, що може збільшити привабливість для туристів; - природні ресурси та екологічна чистота території; - рівень розвитку та інноваційність туристичної галузі в регіоні; - рівень реклами та маркетингових стратегій розвитку туризму в регіоні; - конкурентноздатність регіону відносно інших туристичних напрямків.
Природно-рекреаційні умови та ресурси	<p>Рельєф, водні об'єкти, ландшафти та зонування територій, ґрунти, гідромінеральні ресурси, сільськогосподарські угіддя, корисні копалини, ліси, клімат та біоклімат тощо.</p>
Інфраструктура	<ul style="list-style-type: none"> - рівень розвиненості готельно-ресторанної галузі на території регіону; - кількість доступних місць для розміщення туристів та рекреантів; - співвідношення кількості туристів та рекреантів до кількості доступних місць розміщення; - прибуток готельно-ресторанної галузі на одне місце розміщення; - кількість працівників готельно-ресторанної галузі; - середня площа на одне місце розміщення в готельно-ресторанній галузі; - кількість підприємств ресторанного господарства на території регіону; - кількість посадочних місць в підприємствах ресторанного господарства на тисячу жителів регіону; - обсяг товарообігу у підприємств ресторанного господарства на території регіону.
Інформація	<ul style="list-style-type: none"> - рівень правової регуляції у сфері розвитку та використання засобів масової інформації; - ступінь розвитку масових комунікаційних засобів, інформаційних систем та технологій; - технологічні можливості використання інформаційних систем та технологій в туристично-рекреаційній сфері; - наявність спеціалізованих інформаційних продуктів для туристично-рекреаційної галузі.
Фінанси	<ul style="list-style-type: none"> - державні дотації та інші форми підтримки від уряду та інших державних органів; - кошти, які споживачі сплачують за туристично-рекреаційні послуги; - інвестиції та фінансування з боку підприємств, які розвивають туристичну інфраструктуру; - фінансування заходів, що спрямовані на покращення рівня обслуговування та якості послуг.

Інвестиції	<ul style="list-style-type: none"> - обсяг інвестицій в туристично-рекреаційну сферу, як внутрішніх, так і з-за кордону; - розподіл реальних та портфельних інвестицій в туристично-рекреаційну сферу; - кількість підписаних договорів з інвесторами на реалізацію проєктів у туристично-рекреаційній сфері; - кількість нових підприємств, створених завдяки інвестиційній діяльності в туристично-рекреаційній сфері.
Управління	<ul style="list-style-type: none"> - законодавчі акти, що контролюють функціонування туристично-рекреаційної галузі; - показники ефективності управлінської діяльності; - швидкість роботи апарату управління; - надійність системи управління; - стабільність системи управління.
Соціальні умови	<ul style="list-style-type: none"> - кількість працівників, зайнятих у туристично-рекреаційній сфері; - кількість освітніх закладів різних рівнів, що здійснюють підготовку фахівців у галузі туризму; - обсяг ліцензованої діяльності освітніх закладів у галузі туризму, що забезпечують підготовку фахівців.
Кадрове забезпечення	<ul style="list-style-type: none"> - джерела робочої сили, які забезпечують туристично-рекреаційні підприємства кваліфікованим персоналом; - експерти та консультанти з підбору та розвитку персоналу в сфері туризму та рекреації; - навчальні заклади різних рівнів, що готують фахівців для туристично-рекреаційної галузі.

Однією з основних проблем при комплексному оцінюванні туристичного потенціалу є визначення меж ресурсів. Не існує єдиної методики оцінювання ресурсів території для розвитку сфери туризму, оскільки фізико-географічні умови регіонів та їх соціально-економічний розвиток різняться, що вимагає різних параметрів оцінювання та форм проведення оцінювання.

Науковці, такі як І. Бережна [50], З. Герасимчук [62], І. Зелінський [49], В. Мацала [52], В. Мацола [53], Г. Михайліченко [32], М. Нудельман [14], Л. Черчик [59], Ю. Шабардіна [61] пропонують різні методичні підходи до визначення рейтингу туристичних регіонів та порівняння їх показників, але така система підрахунку сама по собі не дозволяє зробити обґрунтований та об'єктивний вибір стратегії розвитку туристичного комплексу, визначення пріоритетних напрямків та можливостей.

Хоча всі ці дослідження і сприяють розвитку теорії та методології інноваційного розвитку та сталого використання обмежених ресурсів у

туристичному бізнесі, вони не вирішують питання реальної вартості туристичного потенціалу, яка повинна відображати його цінність, унікальність, ієрархічність, значущість та роль як ресурсу для туристичного виробництва та джерела привабливості для туристів.

Не можна оцінювати окремі аспекти туристичної галузі самостійно, оскільки така оцінка є суб'єктивною. Головною проблемою є визначення єдиної методики оцінювання туристичного потенціалу, оскільки в галузі туризму діють підприємства, які належать до різних економічних галузей, що робить важким визначення доходів від туризму. Абсолютні статичні

показники не можуть надати точної інформації про ефективність туристичної галузі у певній країні або регіоні. Для отримання достовірних результатів потрібно використовувати комплексні методики, які надають інтегрований результат за декількома показниками. Також варто враховувати ефективність

використання ресурсів, які має країна або регіон, і які впливають на загальну привабливість туристичного напрямку.

Це підкреслює необхідність врахування територіальних особливостей розподілу туристичних ресурсів та економічних процесів в межах країни та регіонів, а також формування стратегії розвитку регіональних туристичних

комплексів залежно від їх ресурсної складової та потреб сучасного туризму.

Для цього необхідно використовувати нові форми відпочинку та забезпечувати інформаційну підтримку їх просування як в межах, так і за

межами регіону. Важливість кількісного оцінювання туристичної привабливості на рівні країни, сфери чи певного регіону пояснюється тим, що можна виявити території, стимулювання розвитку яких приведе до отримання максимальних економічних результатів. Це означає, що необхідно враховувати сукупність ефектів, що виникають внаслідок розвитку туризму в окремих регіонах.

Туристичний потенціал вважається набором ресурсів, що належать до організації, та які мають бути максимально використані (за умови ефективного управління), економічно та оптимально (за умов логістики), а також креативно

(за умов інноваційного управління).

Щоб отримати повне представлення туристичного потенціалу регіону, модель оцінювання, яка була запропонована та показана на рис. 1, повинна бути доповнена результатами оцінювання туристичного балансу, потенціалу країни щодо відвідування (в'їзду/виїзду) на рівні дестинацій або кластерів, потенціалу клієнтів (шкали потреб туристів), репутаційного потенціалу та інтелектуального капіталу на рівні туристичного підприємства як сервісної організації з високою якістю обслуговування та довірою до продукту підприємства.

Також широко застосовується метод бальної оцінки ресурсів для оцінювання рекреаційно-туристичного потенціалу території за О.О. Бейдиком. За цією методикою, на основі показників і використання 5-бальної шкали оцінювання, проводиться оцінка ресурсного потенціалу кожного регіону України. Інтегрований бал природних ресурсів в адміністративно-територіальних одиницях України визначається як сума балів, що відображають оцінку спелеологічних, орографічних, кліматичних, гідрографічних, рослинних і тваринних ресурсів. Оцінки надаються в межах шкали від 1 до 5 балів. При оцінці кожного виду ресурсів враховуються їхні специфічні характеристики. Наприклад, оцінка орографічних ресурсів здійснюється на основі якісних ознак рельєфу території, при цьому враховуються найвідоміші гірські вершини, розташовані в межах конкретної області [2].

Результати дослідження наведено у таблиці 1.3.

Аналізуючи дані, представлені у таблиці, можна зробити висновки щодо наявності природних рекреаційно-туристичних ресурсів в окремих областях України. Території Донецької, Житомирської, Запорізької, Київської, Кіровоградської, Полтавської та Чернігівської областей отримали найнижчу інтегральну оцінку природних ресурсів (1 бал). Натомість, найвищі показники отримали регіони з високими показниками спелеологічних та орографічних ресурсів, зокрема Закарпатська, Вінницька, Івано-Франківська, Львівська та

Чернівецька області. Це пояснюється гірським рельєфом більшості з цих областей, що безпосередньо впливає на інші природні ресурси, ландшафтну різноманітність та загальну привабливість їх територій. Отже, згідно з наведеними оцінками, Чернівецька область, що є об'єктом нашого дослідження, має найвищі показники природного рекреаційно-туристичного потенціалу (тільки Закарпатська область має ще вищий показник).

Таблиця 1.3. **Бальна оцінка природних рекреаційно-туристичних ресурсів України [37]**

Адміністративна одиниця, область	Оцінка ресурсів, бали						Сума балів	Інтегральна оцінка, бали
	біологі- чні	орграфічні	кліматичні	гідрологічні	рослинні	тваринні		
Вінницька	4	4	4	2	2	4	20	4
Волинська	1	2	2	5	4	3	17	3
Дніпропетровська	2	2	5	2	1	2	14	2
Донецька	3	3	4	1	1	1	13	1
Житомирська	1	1	2	1	4	4	13	1
Закарпатська	4	5	3	4	4	5	25	5
Запорізька	1	3	5	2	1	1	13	1
Ів.-Франківська	4	5	2	2	4	5	22	4
Київська	1	1	3	2	3	2	12	1
Кіровоградська	1	2	4	2	1	2	12	1
Луганська	3	3	4	1	2	2	15	2
Львівська	3	5	1	3	4	4	20	4
Миколаївська	3	2	5	3	1	2	16	2
Одеська	4	2	4	2	1	2	15	2
Полтавська	1	2	4	2	1	1	11	1
Рівненська	1	2	2	3	5	1	14	2
Сумська	1	1	3	3	2	4	14	2
Тернопільська	5	4	2	3	1	3	18	3
Харківська	1	2	3	1	2	5	14	2
Херсонська	4	1	5	2	1	2	15	2
Хмельницька	4	4	3	3	2	3	19	3
Черкаська	1	3	4	4	2	5	19	3
Чернівецька	5	5	1	2	3	5	21	4
Чернігівська	1	1	3	2	3	2	12	1

В сучасній науковій літературі існує значний досвід оцінювання рекреаційно-туристичного потенціалу територій, і наявна методична база дозволяє зробити певні висновки щодо його наявності та потужності. Проте,

слід зазначити, що будь-яка методика комплексної оцінки туристичних ресурсів, запропонована сучасними авторами, потребує уточнення критеріальної основи відповідно до природно-кліматичних умов, ландшафтних особливостей та історичного та соціально-економічного розвитку конкретної території. Зважаючи на це, додаткові дослідження та адаптація методики до конкретного контексту є необхідними для більш точного і повного оцінювання туристичного потенціалу регіону.

У той же час виникають труднощі зі збором необхідної інформації для проведення всебічної оцінки ресурсів, які сприяють розвитку туризму та рекреації. Крім того, варто зазначити, що багато проведених оцінок мають суб'єктивний характер і піддаються впливу особистих думок та переконань.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було розглянуто теоретичні основи туристичного потенціалу України, його складові елементи та методи оцінки, а також було детально описано туристичну інфраструктуру.

Україна, маючи багатий спадок і культурні скарби, а також унікальні рекреаційні ресурси, може отримати значну економічну користь в туристичній галузі. Виділяються п'ять туристично-рекреаційних районів: Причорноморський, Карпатсько-Подільський, Полісько-Столичний, Харківський та Придніпровсько-Донецький.

Рекреаційно-туристичний комплекс стає матеріальною основою туристичного ринку в Україні і важливою складовою економіки країни. Для розвитку цього комплексу необхідні природні, історико-культурні, матеріальні та трудові ресурси. Територія України має унікальні умови для формування рекреаційно-туристичного комплексу. Серед них важливу роль відіграють фізико-географічні, гідрологічні та інші параметри, які сприяють наявності різноманітних природних ресурсів.

Україна має потенціал для розвитку туризму, і цей потенціал потребує активного розвитку та вдосконалення. Інфраструктура відіграє важливу роль у сфері туризму. Вона допомагає освоювати туристичні ресурси, підвищує їх привабливість та доступність для відвідувачів, збільшує туристські можливості території (з урахуванням охорони навколишнього середовища) і

компенсує негативний вплив природно-кліматичних умов регіону. Україна, яка володіє багатим спадком історичних та культурних цінностей, а також унікальними рекреаційними ресурсами, може досягти значного економічного ефекту в сфері туристичного бізнесу. Ефективні інвестиції є основою такого

розвитку. Державні інвестиції повинні спрямовуватися на великі інвестиційні проекти, такі як розвиток транспортної інфраструктури, будівництво великих об'єктів і споруд, підготовку інфраструктури систем життєзабезпечення для реалізації проектів розвитку нових рекреаційних територій та інші заходи.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2.

НАЛІЗ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Моніторинг ринку туризму в Україні

Україна має великий потенціал і розпоряджається практично всіма природними ресурсами для розвитку туризму. У неї є природні термальні води, гідроресурси, лікувальні грязі, хвойні змішані ліси і морське узбережжя. Проте ситуація з розвитком туристичного потенціалу на сьогодні може бути описана як нерівномірна через концентрацію в декількох привабливих регіонах, де умови для розвитку туризму очевидні, але доступ до них часто обмежений через географічне та адміністративне розташування або недостатні маркетингові зусилля.

Завдяки своїй багатій природній спадщині та культурному розмаїттю, Україна завжди привертала увагу туристів. Однак на жаль, в останні роки країна стала свідком складних часів через війну, яка розпочалася в 2014 році на сході України.

Ця війна призвела до серйозних викликів для розвитку туризму в країні.

Багато регіонів, які раніше приваблювали туристів своєю красою і культурним спадщиною, зараз стали недоступними або небезпечними для подорожей. Географічні та адміністративні обмеження також ускладнили доступ до багатьох туристичних об'єктів.

Військовий конфлікт призвів до зменшення інвестицій в інфраструктуру та маркетинг туристичних можливостей України. Однак країна прагне відновити свою популярність як туристичний напрямок після завершення конфлікту. Це вимагає великих зусиль у відновленні та розвитку туристичної інфраструктури, залученні іноземних інвестицій, а також активного маркетингу для повернення нових туристів.

Незважаючи на складнощі, Україна все ще має потенціал стати привабливим туристичним напрямком завдяки своїй природній красі, багатій історії та гостинності її мешканців. Зусилля в напрямку відновлення та

розвитку туризму можуть сприяти піднесенню країни після важких часів війни і створенню нових можливостей для її майбутнього розвитку.

У малих і середніх містах ситуація виглядає по-іншому. Вони мають потужний туристичний потенціал, але через різні умови, такі як географічна віддаленість і недостатня інфраструктура, туризм не отримав відповідного розвитку. Такі міста часто зосереджені на інших галузях, наприклад, на промисловості або науці, і туризм не став пріоритетом для їхнього економічного розвитку. Однак швидке зростання ролі туризму в економіці країни свідчить про активний розвиток цієї галузі і важливість її активізації в Україні.

Проте для забезпечення розвитку туризму необхідна міжрегіональна конкуренція, тобто рівень розвитку кожного туристичного регіону України залежить від його здатності реалізувати свій туристичний потенціал.

Розширення в'їзного і внутрішнього туризму також має велике значення, оскільки сприяє соціально-економічному розвитку країни, впливаючи на надходження до місцевих та державного бюджетів, а також на розвиток підприємництва в туристичній та суміжних сферах.

Отже, ринок туристичних послуг - це об'єднання всіх учасників ринку з метою задоволення потреб кожного суб'єкта. Ефективність функціонування туристичного ринку залежить від успішної діяльності кожного з цих учасників, оскільки зменшення туристичних ресурсів і атракцій призводить до зменшення чисельності туристів, що в свою чергу призводить до скорочення кількості суб'єктів туристичного ринку, що надають послуги, і, у кінцевому підсумку, до відсутності надходжень до бюджету. Тобто для ефективного функціонування та процвітання ринку туристичних послуг необхідна наявність всіх його складових і ефективна робота кожного з них.

Ринок туризму швидко реагує на зміни в туристичному попиті та пропозиції, а також на зміни в зовнішньому середовищі, такі як політичні, економічні та соціальні фактори. Туризм в Україні є однією з ключових галузей економіки, оскільки не лише приносить доходи до бюджетів, але й

створює робочі місця, сприяє позитивному іміджу країни та підвищує конкурентоспроможність національних туристичних продуктів. Тому туризм має значний вплив на економіку України. Проте частка доходів від надання туристичних послуг становить менше 1% від ВВП, тоді як у країнах з розвинутою туристичною галуззю цей показник може досягати до 10% ВВП [65].

Дослідження буде проводитися у період 2016 – 2020 років, оскільки після 2020 року Державна служба статистики України не подає інформації.

Даними з 2016 року буде показано як розвивався туризм до початку пандемії COVID-19 та під час пандемії у 2020 році.

Деяка інформація стала поза доступом через стандартне формулювання: «дані не сприлюдніються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації» [1].

За світовими тенденціями розвитку туризму виокремлюється зростання його ролі як на місцевому рівні, так і в глобальному масштабі. Протягом періоду з 2016 по 2019 роки, міжнародні туристичні потоки характеризувалися переважно позитивними змінами (див. рис. 2.1).

Рисунок. 2.1. Динаміка зміни міжнародних туристичних потоків, % [65]

Отже, при дослідженні динаміки туристських потоків у період з 2016 по 2022 роки варто зазначити, що до пандемії COVID-19 туристичні потоки були майже стабільні. 2020 рік віграв свою роль у світовій економіці, замінивши туризм на самоізоляцію. Позитивні зміни прийшли вже у 2021 році у вигляді

+ 62,7 % туристичних потоків. І вже у 2022 році туризм майже повністю відновився та дав динаміку у вигляді 101,6%.

При проведенні аналізу глобальних туристичних потоків, звернемо свою увагу також на даний показник у контексті України (див. рис. 2.2).

Рисунок 2.2. Динаміка туристичних потоків України, осіб [56]

Кількість іноземних громадян, які відвідували Україну, зростала протягом 2016-2019 років. За цей період кількість іноземних туристів збільшилася на 147%.

Кількість громадян України, які виїжджали за кордон, збільшилася з 2016 по 2019 роки. Однак, у 2020 році спостерігається різке зменшення цього показника. Ймовірно, це пов'язано з обмеженнями, які були введені через пандемію COVID-19 та зменшенням подорожей.

Кількість внутрішніх туристів України також зростала з 2016 по 2019 роки.

Отже, можна зробити висновок, що туристичний рух в Україні був суттєво позначений пандемією COVID-19, яка призвела до зменшення міжнародного туризму і внутрішніх подорожей. Однак, до 2019 року спостерігався загальний позитивний тренд зростання туристичного потоку в Україну.

Розглядаючи туристичний ринок України, проаналізуємо як кількість суб'єктів туристичної діяльності, так і їхні результати роботи (див. рис. 2.3).

Рисунок 2.3. Кількість суб'єктів туристичної діяльності в Україні, одиниць [56]

Кількість юридичних осіб-підприємців в Україні була відносно стабільною. Загалом, не спостерігається значного зростання або зниження цього показника протягом розглянутого періоду.

Кількість фізичних осіб-підприємців (ФОП) в Україні показує зростання з 2016 до 2019 року, після чого відбулося зниження у 2020 році. Це свідчить про певну динаміку розвитку фізичних осіб-підприємців в країні. Значне зростання ФОП було зафіксовано у 2018 та 2019 роках, але в 2020 році цей ріст був стриманий, можливо, через економічні труднощі в країні.

Загалом, можна сказати, що протягом розглянутого періоду юридичні особи-підприємці зберігали стабільну кількість, тоді як кількість фізичних осіб-підприємців збільшувалася.

Дохід від надання туристичних послуг суб'єктами підприємницької діяльності представлено на рис. 2.4.

Аналізуючи дані на рисунку 2.4 можна відзначити, що, незважаючи на певне зменшення кількості суб'єктів туристичної діяльності, в 2017 році відбулося значне зростання доходів юридичних осіб, які надають туристичні послуги.

Рисунок 2.4. Дохід від надання туристичних послуг в Україні, млн. грн [56]

Також позитивними зрушеннями характеризувалися і доходи фізичних осіб (туристичних агентів та суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність), що у 2020 році зросли у понад 6 разів, у порівнянні з попередніми роками.

Оскільки місто Київ є найбільшою туристичною дестинацією та улюбленим місцем відвідування для туристів, а також лідером середіноземних громадян, які приїжджають з діловою метою, доцільним буде дослідити туристичний ринок саме в цьому місті. Конкретно, провести аналіз кількості суб'єктів туристичної діяльності в місті Київ протягом 2016-2020 років (див.

рис. 2.5).

Рисунок 2.5. Динаміка суб'єктів туристичної діяльності у м. Києві, одиниць [56]

Кількість туроператорів у м. Києві з 2016 по 2020 рік коливалася, проте загальний тренд не є значущим. Значення спостерігалися в межах 313-361 одиниць.

Кількість турагентів в місті зростала. З 2016 по 2019 рік спостерігався стабільний приріст з 590 до 835. Загальний зріст становив 245 турагентів.

Кількість суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність, також збільшилась з 2016 по 2019 рік. Значення зросли з 14 до 34, показуючи стабільний приріст.

Загалом, можна сказати, що з 2016 по 2019 рік спостерігалось зростання кількості турагентів і суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність, у місті Києві, що свідчить про розвиток туристичного сектора в цілому.

Серед великої кількості туроператорів, які функціонують на туристичному ринку м. Київ визначимо лідерів на основі рейтингів різних туристичних агентів та відгуків туристів (табл. 2.1 та табл. 2.2).

Лідерами стали Anex Tour, Pegas Touristik та TEZ TOUR. Це не дивно, адже ці компанії завжди у людей на слуху і їм вигідно тримати авторитет серед інших компаній. Найгірші оцінки туроператори отримали за актуальність цін по факту бронювання, роботу «гарячої лінії» та лояльність у вирішенні спірних питань.

Таблиця 2.1. Рейтинг туроператорів за відгуками турагентів у 2021 році

[57]

Туроператор	Справедливість комісійної програми	Зручність сайту	Актуальність цін по факту бронювання	Підтвердження замовлень	Робота «гарячої лінії»	Вирішення спірних питань	Умови оплати по ранньому бронюванню	Виставлення рахунків	Зведена оцінка
Anex Tour	4,31	4,42	4,04	4,49	3,38	3,82	4,34	4,59	4,14
Pegas Touristik	4,38	4,14	3,95	4,18	3,80	3,89	4,05	4,41	4,06
TEZ TOUR	4,02	3,61	4,08	4,09	3,81	3,85	4,05	4,30	4,01

Продовження таблиці 2.1. Рейтинг туроператорів за відгуками турагентів у 2021 році [57]

Компас	3,89	3,92	3,96	3,76	3,90	3,89	3,93	4,22	3,94
JoinUP!	3,85	4,19	3,71	3,23	3,40	3,34	3,98	4,33	3,81
TUI	3,88	3,79	3,51	3,86	3,53	3,47	3,85	4,21	3,64
Альянс	3,60	3,53	3,62	3,53	3,54	3,62	3,50	3,93	3,61
Феєрія мандрів	3,51	3,28	3,55	3,63	3,58	3,56	3,57	3,79	3,57
Coral Travel	3,35	3,27	3,39	3,96	3,48	3,45	3,96	4,18	3,44
TPG	3,25	3,04	2,83	2,97	3,16	2,71	3,26	3,79	3,04

Таблиця 2.2. Рейтинг туроператорів за відгуками туристів [58]

Туроператор	Дотримання заявленої чартерної програми	Переноси та запримики рейсів	Частота непоселення у заброньовані готелі	Оцінка роботи гідів	Підтвердження замовлень	Умови оплати та ранньому бронюванню	Лояльність у вирішенні спірних питань	Зведена оцінка
Anex Tour	3,95	3,67	4,56	3,37	4,49	3,81	3,82	3,97
Pegas Touristik	4,15	3,93	4,29	3,93	4,18	3,66	3,89	4,01
TEZ TOUR	4,14	3,93	4,14	3,93	4,09	3,69	3,86	3,97
Компас	4,02	3,83	4,04	3,76	3,76	3,55	3,89	3,83
JoinUP!	3,49	3,11	3,74	3,41	3,23	3,33	3,34	3,38
TUI	3,62	3,45	3,95	3,68	3,86	3,57	3,47	3,66
Альянс	3,73	3,58	3,79	3,70	3,53	3,37	3,62	3,62
Феєрія мандрів	3,80	3,73	3,81	3,78	3,63	3,34	3,56	3,66
Coral Travel	3,67	3,48	4,15	3,76	3,96	3,37	3,43	3,69
TPG	3,45	3,39	3,48	3,38	2,97	2,92	2,71	3,19

За рейтингом туристів перше місце займає Pegas Touristik, також лідерами є і Anex Tour та TEZ TOUR. Загалом рейтинг за відгуками турагентів та туристів абсолютно співпадає, що означає добросесність компаній відносно

своїх клієнтів.

Аналіз сучасних тенденцій у розвитку туризму в Україні вказує на те, що починаючи з 2020 року, підприємства туристичного сектору постійно стикалися з негативним впливом зовнішнього середовища. Заходи, прийняті для подолання наслідків пандемії COVID-19, серйозно ускладнили процедури переміщення громадян як в межах країни, так і у міжнародному масштабі, через введення значних обмежень, пов'язаних з COVID-19, які стосуються перетину кордонів між країнами. Внаслідок політики обмежень в'їзду до країн ЄС, туристична сфера багатьох країн зазнала серйозних втрат протягом 2020-2022 років. Згідно з оцінками UNWTO, заходи, спрямовані на подолання пандемії COVID-2019 у 2020-2021 роках, призвели до значного зниження обсягів міжнародного туризму (на 60-80%) і приблизно 910 мільярдів - 1,2 трильйона доларів США втрат від експорту туристичних послуг [5].

У той же час, введення жорстких візових обмежень, COVID-паспортів та інших адміністративних обмежень у країнах Європейського Союзу сприяло збільшенню кількості іноземних туристів, які відвідують Україну. Згідно з Державним агентством розвитку туризму, протягом першого півріччя 2021 року відбулося значне зростання кількості іноземних туристів до України (приріст на 9% порівняно з другим півріччям 2020 року) [12].

У 2021 році Україну відвідало близько 1,5 млн іноземних туристів (зниження на 31% порівняно з аналогічним періодом 2020 року та 75% порівняно з 2019 роком). Статистика свідчить про поступове відновлення туристичної індустрії у другому кварталі 2021 року, коли кількість іноземних туристів в чотири рази перевищила кількість прибулих осіб у відповідному періоді 2020 року і склала 3,4 млн [12].

Туристична індустрія в Україні страждає ще більше внаслідок військової агресії з боку РФ. Це призвело до значного зменшення кількості підприємств туристичного бізнесу, які були змушені припинити свою діяльність або суттєво зменшити обсяги надання туристичних послуг, а замість оформлення туристичних путівок для відпочинку, люди musiли евакуюватися у більш

безпечні міста та країни вже для того, щоб оформити статус біженця. Ця ситуація завдала серйозної шкоди галузі туризму в Україні (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3. Статистика туристичної галузі за 9 місяців 2021-2022 рр. [12]

Показник	Інформація за 9 місяців		Темпи росту (падіння), %
	2021 р.	2022 р.	
Кількість платників податків, які займаються туристичною діяльністю, загальна кількість	23540	16957	72,0
в тому числі:			
юридичні особи	7055	4515	64,0
фізичні особи	16485	12444	75,5
Сума сплачених податків, тис. грн	1777924	1185884	66,7
Туристичний збір, тис. грн.	151104	131559	87,1

Можна зробити висновок про велике зниження показників функціонування підприємств у сфері туризму у 2022 році внаслідок агресії Російської Федерації. Зокрема, варто відзначити спад на 28% загальної кількості платників податків в туристичній сфері. Крім того, кількість юридичних осіб зменшилась на 36%, а фізичних осіб - на 24,5%. Це призвело до значного зниження суми сплачених податків представниками туристичної бізнес-спільноти на 33,3%, а також до скорочення розміру сплати туристичного збору на 12,9%.

У 2022 році сфера туризму в Україні стала об'єктом надзвичайних випробувань. У Києві, на сході та півдні України, туристична галузь практично припинила свою діяльність. Поки що складно оцінити розмір збитків, оскільки вони будуть залежати від кількості пошкоджених культурно-історичних об'єктів, туристичних напрямків, тривалості бойових дій та розмірів окупованих і замінованих територій.

За перший місяць війни втрати українського бізнесу перевищили загальні збитки за два роки пандемії. За даними Euromonitor International, глобальний в'їзний туризм зазнав втрат в розмірі 6,9 мільярдів доларів у 2022

році через конфлікт в Україні. Експерти готельного бізнесу в Туреччині та Єгипті відзначають різке зменшення кількості туристів на сезон 2022 року, від 60% до 70%, і прогнозують, що наслідки війни будуть відчутні щонайменше протягом трьох-чотирьох років [64].

Масштаби збитків та довгострокові наслідки важко оцінити, оскільки бойові дії тривають по всій країні і залишають за собою значний слід.

Туристична індустрія України, особливо в східних областях, стала втрачати свою популярність ще з 2014 року, коли російська окупація

Кримського півострова призвела до значного зниження числа туристів як

внутрішніх, так і іноземних відвідувачів. За даними Державної служби

статистики України, кількість міжнародних туристичних прибутків в Україну

зменшилася з 14,2 мільйонів у 2013 році до 9,9 мільйонів у 2016 році, що

становить спад на 30%. Дохід від туристичної індустрії також скоротився з 1,8

мільярда доларів у 2013 році до 1,2 мільярда доларів у 2016 році, що означає

зниження на 33% [11].

Незважаючи на ці виклики, останні роки спостерігалися певні відновлення туристичної діяльності в Україні. У 2019 році кількість

міжнародних туристів зросла до 13,4 мільйона, а доходи, отримані від

туристичної галузі, зросли до 2,6 мільярда доларів в тому ж році. Проте з

моменту початку пандемії COVID-19 ця галузь отримала серйозний удар не

лише в Україні, але і в усьому світі, і це мало негативний вплив на її

відновлення загалом [11].

Надходження коштів до місцевих бюджетів від сфери туризму значно

зменшилися. У першому півріччі 2022 року бюджет Києва отримав лише 24,1

мільйона гривень як туристичний збір, у порівнянні з 76 мільйонами гривень,

які були зібрані в першому півріччі 2021 року. Ця цифра є набагато нижчою,

ніж до початку повномасштабного вторгнення країни-агресора.

На 27 вересня 2022 року бюджет столиці становив всього 30,5 мільйона

гривень, що свідчить про дуже обмежені надходження коштів до місцевого

бюджету [16].

За розрахунками Державного агентства розвитку туризму було визначено, наскільки бюджет України втратив доходів від туристичної галузі через війну. У 2022 році від туристичної галузі було сплачено податків у сумі 1 мільярд 551 мільйон 182 тисячі гривень, що становить 31% менше, ніж у 2021 році, коли до бюджету надійшло 2 мільярди 231 мільйон 860 тисяч гривень. Загальна кількість платників податків, які працюють у сфері туризму, зменшилася на 17% за цей рік [12].

Спостерігалось загальне зменшення надходжень податків від класифікованих видів туристичної діяльності протягом 2022 року, і ця тенденція була практично в усіх сегментах туристичного бізнесу. Єдиним винятком є об'єкти діяльності інших засобів тимчасового розміщення, оскільки кількість таких об'єктів зросла на 45,9%. У відношенні до інших видів об'єктів, класифікованих у сфері туризму, показники за 2022 рік зменшилися відповідно на 26,7-57% в порівнянні з 2021 роком (див. табл. 2.4).

Значна частина доходів, які надійшли до державного бюджету у 2022 році, була сплачена готелями та закладами тимчасового розміщення і складала 898 мільйонів гривень.

Таблиця 2.4. Податкові надходження, отримані від сфери туризму в

Україні протягом 2022 року [12]

Об'єкти, що підлягають оподаткуванню	Сума податків, зібраних протягом 2022 року, тис. грн	Обсяг податкових надходжень у 2022 році в порівнянні з 2021 роком, %
Готелі	898 381,44	-30,3
Туристичні агентства	204 795,22	-26,7
Туристичні оператори	167 858,10	-35,2
Засоби розміщення на період відпустки та іншого тимчасового проживання	141 163,66	-57,0
Інші засоби тимчасового розміщення	137 394,00	+46,0

Незважаючи на це, ця сума виявилася на 30% меншою, ніж у 2021 році, коли до бюджету країни надійшла сума 1 мільярд 288 мільйонів гривень. Треба вказати, що спостерігався значний зріст податкових надходжень у розмірі 46% від гуртожитків та пансіонатів, які надавали тимчасовий притулок для людей, які були вимушені покинути свої домівки через війну. У той же час, частина податкових надходжень від діяльності дитячих таборів відпочинку, туристичних баз та кемпінгів зменшилася на 57%, і у 2022 році було сплачено 141 мільйон гривень податку, порівняно з 328 мільйонами гривень у 2021 році.

Дохід, який надійшов до державного бюджету від діяльності туристичних операторів, зменшився на 35%. У 2022 році було сплачено 167 мільйонів 858 тисяч гривень податку в порівнянні з 259 мільйонами 5 тисяч гривень, які були сплачені у 2021 році.

Доходи, отримані від діяльності туристичних агентств, які сплатили податки у державний бюджет у 2022 році в розмірі 204 мільйони 795 тисяч гривень, також скоротилися на 27% порівняно з 2021 роком, коли вони забезпечили бюджет держави сумою 279 мільйонів 265 тисяч гривень (див. рис 2.6).

Рисунок 2.6. Доля податкових надходжень до бюджету України в кожному кодів видів економічної діяльності (КВЕД) у сфері туризму [12]

Після введення воєнного стану в Україні у 2022 році, сума, зібрана в якості туристичного збору, склала 178 мільйонів 948 тисяч гривень, що є значно меншою (на 24%) у порівнянні з 2021 роком, коли туристичний збір склав 235 мільйонів 461 тисячу гривень (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5. Туристичний збір, сплачений в 14 областях України, що перебували або наразі перебувають в зоні окупації та/або зазнають частих обстрілів [12]

Регіон	Туристичний збір за 2022 р., грн	Зниження обсягу туристичного збору в 2022 р. в порівнянні з 2021 р., %
Дніпропетровська область	9 млн 95 тис.	-15
Донецька область	686 тис.	-83
Житомирська область	1 млн 709 тис.	-24
Запорізька область	1 млн 971 тис.	-78
Київська область	8 млн 727 тис.	-43
Луганська область	418 тис.	-80
м. Київ	31 млн 474 тис.	-54
Миколаївська область	789 тис.	-90
Одеська область	5 млн 372 тис.	-80
Рівненська область	1 млн 256 тис.	-14
Сумська область	586 тис.	-58
Харківська область	3 млн 372 тис.	-61
Херсонська область	314 тис.	-95
Чернігівська область	1 млн 061 тис.	-53

Зменшення грошових надходжень від туристичного збору в зазначених 14 областях України, які перебували або наразі перебувають в окупації та/або зазнають частих обстрілів. Наприклад, в Херсонській області спостерігається зменшення суми туристичного збору на 95%, в Миколаївській – на 90%, в Донецькій – на 83%, в Луганській – на 80%. Значні зниження також зафіксовані в Одеській (80%), Запорізькій (78%), Харківській (61%), Сумській (58%), місті Київ (54%), Чернігівській (53%), Київській (43%) та Житомирській (24%) областях. У Дніпропетровській та Рівненській областях доходи від туристичного збору скоротилися на 15%.

Львівська область очолила області України за обсягом зібраного туристичного збору у 2022 році, досягнувши суми в 41 мільйон 430 тисяч гривень, що свідчить про збільшення на 79% порівняно з попереднім роком. У той час як столиця збільшила свої податкові надходження на 31 мільйон 474 тисячі гривень, важливо відзначити, що ця сума залишалася удвічі меншою в порівнянні з 2021 роком. Серед інших провідних областей за обсягом зібраного туристичного збору також виявилися Закарпатська область (19

мільйонів 471 тисяч гривень), Івано-Франківська область (17 мільйонів 956 тисяч гривень) і Черкаська область (12 мільйонів 555 тисяч гривень).

Вплив військових дій на туристичну галузь регіонів та всієї країни виявляється через декілька ключових факторів. Спершу, це підвищує загрозу безпеки туристів, що зменшує попит на подорожі. Другою важливою причиною є пошкодження туристичної інфраструктури та природних пам'яток. Крім того, війна призводить до втрати робочих місць і створює негативний імідж країни, що впливає на розвиток туристичної індустрії в Україні.

Загалом, вплив військових дій на туризм є серйозним і призводить до значних втрат у сфері туризму та інших секторах економіки. Наслідки цього будуть відчутні ще протягом багатьох років після завершення військових дій.

2.2. Оцінка обсягу туристичних потоків Чернівецької області

Чернівецька область має багатий туристичний потенціал, який включає водні, кліматичні, лісові, мінеральні, ландшафтні, фауністичні та спелеологічні ресурси. Рельєф регіону є контрастним і складним (рис. 2.7). На невеликій території знаходяться рівнинні, передгірні та гірські області рельєфу, які утворюють три основних райони в Чернівецькій області: Буковинські Карпати, Прут-Дністровську рівнину та Передкарпатське передгір'я. Це пояснюється розташуванням регіону на перетині двох великих геологічних структур: Східноєвропейської платформи, яка занурюється у передгірний прогин на південно-західному краю Волино-Подільської плуги, і переходить у Карпатський гірський регіон [3].

Клімат області помірно континентальний, з середньорічною температурою, що коливається від плюс 8°C на північному сході до плюс 3°C на південному заході області. Загальна площа лісових угідь становить 258 тис. га, при цьому хвойні породи (49,5%) і твердолистяні породи (46,2%) є переважаючими [51].

Рисунок 2.7. Карта Чернівецької області

Головними лісскладовими видами є жлина, бук, ялиця та дуб [8].

На території області протікає 75 річок, довжина яких перевищує 10 км.

До найбільших відносяться: р. Дністер – 272 км, р. Прут – 128 км та р. Сірет – 113 км. До великих річок гірського характеру належить р. Черемош [37].

На території Буковини зараз знаходиться 286 заповідних територій та об'єктів, включаючи 7 заказників і 8 пам'яток природи загальнодержавного значення. Також тут розташовані 136 пам'яток природи, 40 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва і 39 заповідних урочищ місцевого значення.

Загальна площа природно-заповідного фонду Чернівецької області становить 56 389,5 га, що складає 6,9% від загальної площі області. Це майже вдвічі перевищує загальнодержавний рівень. Серед найвідоміших природних атракцій Буковини варто виділити печеру Довбуша, скелі "Кам'яна багачка" і "Чорний Діл", а також відслонування "стілки" Дністровського каньйону [44].

Чернівці, з етнографічного погляду, можна вважати однією з найунікальніших областей України, де зустрічаються історичні спадщини Північної Буковини і Північної Бессарабії. Цей куточок української землі, через своє геополітичне положення, тривалий час перебував під владою інших держав. Після розпаду князівської Галицької держави, землі, які належать до сучасної Чернівецької області, потрапили під контроль Угорщини. Пізніше, у

середині XIV століття, тут сформувалося Молдовське князівство, яке стало васалом Османської імперії. В кінці XVIII - на початку XIX століття ці землі були включені до складу Австро-Угорської (Буковина) та Російської (Бессарабія) імперій [60].

Така складна історична доля не могла не вплинути на етнографічні особливості місцевого населення. Архітектура, побут, мова, вірування, традиції, костюми, господарські навички жителів гірських районів Буковини досі відрізняються від етнокультури корінних мешканців рівнинної частини

Бессарабії. Проте, українці, нащадки білих хорватів, завжди склали основу національного складу населення цих земель. Зараз вони становлять 75% населення області. Серед основних національних меншин, в країні проживає значна кількість представників сусідніх народів: румуни та молдавани.

Транспортна інфраструктура області досить добре розвинена.

Залізничне, автомобільне та повітряне сполучення з'єднує Чернівці з містами Румунії, Молдови, Польщі, Болгарії.

Чернівецька область є частиною Євро регіону "Верхній Прут", разом з Єдинецьким і Бельцьким повітами Румунії. Це сприяє значному зростанню

міжнародного туристичного потоку між областю та її південно-європейськими сусідами. В рамках проекту розвитку інфраструктури Євро регіону, були

розроблені та відзначаються міжнародні туристичні маршрути через Буковинські Карпати і Бессарабію з виходом на територію Румунії та Молдови

[38].

Туристичний комплекс області ґрунтується на багатих природних та історико-культурних ресурсах, а також на добре розвиненій рекреаційній інфраструктурі (додаток А).

Туризм є важливим сектором економіки Чернівецької області, який відіграє особливу роль. Завдяки своєму вигідному географічному положенню,

область має значний потенціал для відпочинку та відпочинку. сприятливий клімат, культурна спадщина та розвинена туристична галузь.

Важливим показником розвитку туристичного потенціалу в області

може бути обсяг туристського потоку, що відображає фактичне перебування туристів на території Чернівецької області (див. табл. 2.6).

Таблиця 2.6. Загальна характеристика суб'єктів туристичної діяльності у Чернівецькій області [56]

Показники	2016	2017	2018	2019	2020
Кількість суб'єктів туристичної діяльності, з них:	66	64	77	77	55
- кількість туроператорів	12	10	9	7	6
- кількість турагентів	24	27	30	28	22
- кількість турагентів – фізичних осіб-підприємців	30	27	38	42	27
Кількість туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами, з них:	19 415	20 341	29 562	27 198	7 825
- обслуговуваних туроператорами	11 731	13 355	17 946	15 178	4 555
- обслуговуваних турагентами	7 684	6 785	11 616	12 020	3 270

У 2020 році на території Чернівецької області здійснювали туристичну діяльність 55 суб'єктів (28 юридичних осіб-підприємців та 27 фізичних осіб-підприємців), послугами яких скористалися майже 8 тис. туристів, тоді як у 2016 році працювало 66 суб'єктів туристичної діяльності (36 юридичних осіб-підприємців та 30 фізичних осіб-підприємців), що надали послуги 19 тис. туристам та екскурсантам [56].

За 2016–2019 роки кількість туристів значно збільшилася. У 2020 році спостерігається найнижчий рівень відвідування туристами Чернівецького регіону – майже в 4 рази. Це зумовлено пандемією COVID-19, через яку кордони усіх країн закрилися для туристів.

Важливе значення має структура туристського потоку залежно від виду туризму та їхньої мети поїздки (див. табл. 2.7).

Подорожі з метою дозвілля та відпочинку становлять найбільшу частку серед всіх типів поїздок у всіх роках, починаючи з 2016 року. Це свідчить про популярність туризму для відпочинку серед туристів.

Кількість туристів, що подорожують за службовою, діловою та навчальною метою, також є значною, але набагато меншою, ніж за дозвілля та відпочинку.

Таблиця 2.7. Розподіл туристів за метою поїздки та видами туризму

Чернівецької області [56]

Роки	Обслуговано туристів, осіб	У тому числі за метою поїздки, осіб						
		служба, ділова, навчання	дозвілля, відпочинок	лікування	спортивний туризм	спеціалізований туризм	інші	з них діти віком 0-17 років
2016	19415	254	18882	61	61	1	156	2820
2017	20341	147	19915	20	9	3	247	4191
2018	29562	153	29175	3	85	-	196	5878
2019	27198	165	26767	14	31	1	220	5985
2020	7825	24	7774	7	20	-	-	-
Усього	104341	743	102513	105	156	5	819	18874
Відсоток від загальної кількості, %		0,7	98,2	0,1	0,2	0,005	0,8	18,09

Лікування, спортивний туризм та спеціалізований туризм становлять невелику частку серед всіх поїздок, але всі вони відіграють певну роль у туристичній активності.

Кількість туристів у віковій категорії 0-17 років є значною, особливо в 2017 та 2019 роках. Це може свідчити про те, що сімейний туризм є популярним серед батьків з дітьми.

У загальній кількості обслугованих туристів найбільша частка становиться дозвілля та відпочинок, що складає понад 98% від загальної кількості туристів.

Вказані особливості туристичного потоку за метою спеціалізований туризму зумовлені тим, що у Чернівецькій області низький розвиток інших туристичних ресурсів для інших видів туризму.

У 2020 році не було зареєстровано жодного іноземного туриста, оскільки

була пандемія. У 2019 році кількість іноземців нараховувала 179 осіб (див. рис.

2.8).

Рисунок 2.8. Туристичні потоки Чернівецької області за 2016-2020 рр. [56]

Далі проаналізуємо основні показники діяльності туристичної галузі

Чернівецької області (див. табл. 2.8).

Таблиця 2.8. Основні показники діяльності туристичної галузі Буковини [56]

Показник	Рік				
	2016	2017	2018	2019	2020
Кількість обслужених туристів, осіб	19415	20341	29562	27198	7825
Кількість реалізованих туристичних путівок, одиниць	6006	10329	15740	25437	4259
Кількість туроднів за реалізованими туристичними путівками	141196	165016	208488	236443	51333
Вартість реалізованих туристичних путівок, тис. грн	598667	108480	137734	297777	82374
Витрати на послуги сторонніх організацій, що використовуються під час виробництва туристичного продукту, тис. грн	23178	13165	22142	25485	10863
Дохід від надання туристичних послуг, тис. грн	1 537	52894	28990	28393	*дані не вказано

За даними таблиці 2.8 розрахуємо темп приросту (див. табл. 2.9) та абсолютне відхилення (див. табл. 2.10) основних показників діяльності туристичної галузі Чернівецької області.

Таблиця 2.9. Темп приросту основних показників діяльності туристичної галузі Буковини, %

Показник	Рік			
	2017 / 2016	2018 / 2017	2019 / 2018	2020 / 2019
Кількість обслугованих туристів	4,78	45,24	7,98	71,27
Кількість реалізованих туристичних путівок	71,57	52,02	-1,92	-72,42
Кількість туроднів за реалізованими туристичними путівками	17,76	26,06	13,44	-78,26
Вартість реалізованих туристичних путівок	-32,09	26,93	116,63	-72,36
Витрати на послуги сторонніх організацій, що використовуються під час виробництва туристичного продукту	-43,22	68,24	15,67	-57,41
Дохід від надання туристичних послуг	358,54	-45,25	-0,34	-

Таблиця 2.10. Абсолютне відхилення основних показників діяльності туристичної галузі Буковини

Показник	Рік			
	2017 / 2016	2018 / 2017	2019 / 2018	2020 / 2019
Кількість обслугованих туристів	+ 926	+ 9221	-2358	-19373
Кількість реалізованих туристичних путівок	+ 4323	+ 5411	- 303	- 11178
Кількість туроднів за реалізованими туристичними путівками	+23820	+43472	+27955	- 184110
Вартість реалізованих туристичних путівок	- 51407	+ 29254	+ 160043	-215404
Витрати на послуги сторонніх організацій, що використовуються під час виробництва туристичного продукту	- 10012	+ 8977	+ 3343	- 14621
Дохід від надання туристичних послуг	+41357	-23904	-96	-

В цілому, дані в таблицях вказують на тенденцію до зростання обсягів туристичної діяльності до 2019 року, але в 2020 році галузь туризму зазнала значних втрат через вплив пандемії COVID-19 та обмежувальних заходів.

За результатами дослідження туристичного потенціалу Чернівецької області проведемо SWOT-аналіз (див. табл. 2.11).

Таблиця 2.11 SWOT-аналіз туристичного потенціалу Чернівецької області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1) Чернівецька область має багатий культурний спадок. Зокрема архітектурні пам'ятки, які можуть приваблювати туристів.</p> <p>2) Область славиться своєю природою, гірськими лісами та річками, що створюють відмінні умови для активного відпочинку.</p> <p>3) Чернівецька область має потенціал для розвитку різних видів туризму, включаючи культурний, екологічний та аграрний.</p>	<p>1) Багато пам'яток археології та архітектури знаходяться у незадовільному стані, а ті, що відреставровані, мають неавтентичний вигляд.</p> <p>2) Ліцензати туристичної діяльності здебільшого зорієнтовані на виїзний туризм.</p> <p>3) Військові дії можуть спричинити пошкодження інфраструктури та пам'яток культури, що погіршує загальний стан туристичної галузі.</p> <p>4) Незважаючи на потенціал, область може бути менш привабливою для туристів через питання безпеки в умовах конфлікту.</p>
Можливості	Загрози
<p>1) Можливість залучення українських та іноземних туристів.</p> <p>2) Можливість розвитку туристичної інфраструктури за рахунок залучення інвестицій.</p> <p>3) Модернізація та будівництво сучасних готельно-ресторанних комплексів та санаторіїв.</p> <p>4) Оновлення матеріально-технічної бази.</p> <p>5) Зміцнення внутрішнього туризму в Україні, в результаті чого місцеві жителі можуть відкривати нові місця в області.</p> <p>6) Впровадження ефективної рекламної кампанії та маркетингу може допомогти залучити туристів навіть у складних умовах.</p>	<p>1) Низький попит населення на послуги в'їзного та внутрішнього туризму області.</p> <p>2) Жорстка конкуренція з боку інших регіонів України.</p> <p>3) Висока вартість туристичних путівок у зв'язку із високими транспортними витратами.</p> <p>4) Продовження відтоку кваліфікованих кадрів.</p> <p>5) Недосконале законодавство, надмірна бюрократизація, політична заангажованість державного апарату, корупція, проблеми з власністю, зокрема на земельні ділянки, є стримуючими чинниками для інвестицій в туристичну галузь Чернівецької області.</p> <p>6) Військовий конфлікт може призвести до подальшого зниження безпеки та зниження потоку туристів.</p>

Отже, Чернівецька область є однією з небагатьох областей України, яка має багату історико-культурну спадщину. Крім того, відомо більше 300 нових

пам'яток. Ці ресурси сприяють розвитку різних видів туризму, таких як дитячий, молодіжний, сімейний, для людей похилого віку, для інвалідів, культурно-пізнавальний, релігійний, пригодницький, самодіяльний та інші.

Чернівецька область може забезпечити якісні туристичні пропозиції, такі як екскурсійні програми для різних категорій населення та вікових груп, при умові відновлення та покращення інфраструктури.

Проте, інфраструктурна складова Чернівецької області потребує інвестицій та капіталовкладень, застосування світового маркетингового досвіду, покращення рівня надання послуг і досягнення міжнародних стандартів якості. Недостатня розвиненість туристичної інфраструктури, недосконалість законодавчої бази, економічна та політична нестабільність в Україні та в регіоні уповільнюють розвиток однієї з найприбутковіших галузей сучасної економіки. З урахуванням інтересу українських та зарубіжних туристів до Чернівецької області, є необхідність ефективного просування туристичного потенціалу регіону на міжнародних ринках.

2.3. Дослідження впливу факторів на розвиток туристичного потенціалу

Чернівецька область є мультикультурним регіоном, що має значний туристичний та рекреаційний потенціал, адже саме її територія – це перехрестя трьох історико-етнографічних районів (Буковина, Бессарабія, Гуцульщина).

Крім того, регіон вважається південно-західним форпостом Київської Русі, сімвочою столицею країни та батьківщиною «Червоної Русі», місцем проживання видатних історичних та музичних постатей. Основними проблемами розвитку туризму у регіоні є незадовільний рівень інформаційно-рекламного забезпечення туристичної діяльності області, незначний асортимент туристичної продукції, відсутність інфраструктурних комунікацій у рекреаційних зонах, тощо.

Головним фактором успішного соціально-економічного розвитку будь-якої території є її здатність ефективно взаємодіяти з навколишнім

середовищем з метою досягнення поставлених цілей. Ця взаємодія може бути розглянута з урахуванням ресурсних обмежень, які постійно присутні в процесі розвитку. Ресурсні обмеження в економіці визначаються як фактори, що встановлюють кількісні та якісні обмеження для постановки і досягнення цілей розвитку, вибору засобів досягнення цілей, витрат і результатів виробництва [30]. Деякі науковці також стверджують, що обмеження можуть бути межею для розширення системи, якщо вона не має стійкої внутрішньої структури, відповідної змінним параметрам системи [29], або на макrorівні вони можуть виступати як межі, за які економічна динаміка не здійснюється через природні або поточні обставини [55].

Водночас, ресурсні обмеження виступають як найсуттєвіша перешкода на шляху досягнення економічного зростання. Це пояснюється тим, що зниження рівня потенціалу розвитку на різних рівнях виникає внаслідок нерівноважного використання наявних ресурсів. З іншого боку, саме ці обмеження викликають необхідність залучення альтернативних напрямків для задоволення зростаючих потреб [10].

При цьому однією із особливих груп факторів Чернівецької області є рекреаційні ресурси.

Рекреаційні ресурси представляють собою сукупність природних, природно-технічних, соціально-економічних і геологічних систем, а також їх складових елементів, які можуть бути використані з урахуванням наявних технічних і матеріальних можливостей для організації рекреаційних заходів (див. рис.2.9).

З розвитком продуктивних сил зростає потреба економіки у залученні все більшого обсягу природних ресурсів до господарського обігу. В результаті цього, межі природного капіталу мають тенденцію до постійного розширення в межах доступних природних ресурсів. Ресурсні обмеження водночас є найважливішими перешкодами для економічного зростання, оскільки зниження потенціалу розвитку на різних рівнях виникає внаслідок незбалансованого використання наявних ресурсів.

Рисунок 2.9. Компоненти рекреаційно-туристичного потенціалу Чернівецької області [51]

З іншого боку, ці обмеження створюють потребу у залученні альтернативних напрямків для задоволення зростаючих потреб.

У привабливості Чернівецької області для туристів головну роль відіграють такі чинники: різноманітність природного середовища, корисні властивості клімату, особливий етнічний характер, збережені національні обряди та звичаї, історичні та архітектурні пам'ятки, а також твори мистецтва та інше.

Розвиток сфери рекреації та туризму зумовлений великим різноманіттям передумов і факторів, які охоплюють як природні особливості території, так і різні аспекти людської діяльності, такі як політичні, економічні, правові, соціально-демографічні, технологічні та інфраструктурні. В загальному розрізняють наступні групи факторів.

Статичні фактори включають:

- природно-географічні фактори, такі як клімат, природа, рельєф та багатства підземних надр. Вони є незмінними і визначаються самою природою території,

- культурно-історичні фактори, які мають постійне значення. Люди використовують ці фактори для задоволення рекреаційних потреб, адаптуючи

їх до туристичних цілей та роблячи їх більш доступними.

Динамічні фактори включають:

- демографічні фактори, які відображають зміни в населенні, такі як ріст населення, зміни в складі населення та інші демографічні показники;

- матеріально-технічні фактори, які включають інфраструктуру, обладнання та технології, що впливають на розвиток туристичної галузі

- соціально-економічні фактори, які включають економічний стан регіону, рівень доходів населення, рівень зайнятості та інші соціально-економічні показники.

- політичні фактори, які відображають вплив політичної ситуації та управління на розвиток туризму [20]

Усі ці фактори мають різне значення і змінюються в просторі та часі, впливаючи на розвиток рекреаційно-туристичної галузі області.

Зовнішні та внутрішні чинники можна описати такими словами:

- зовнішні чинники включають демографічні та соціальні зміни, економічні та фінансові фактори, політичну ситуацію та правове регулювання, рівень розвитку транспортної інфраструктури, торгівлю та інше. Вони походять з зовнішнього середовища та мають вплив на рекреаційно-

туристичну галузь.

внутрішні чинники, натомість, прямо впливають на рекреаційно-туристичну сферу і пов'язані з організацією та функціонуванням рекреаційно-туристичної діяльності. Це можуть бути фактори, такі як розвиток туристичної інфраструктури, якість послуг, маркетингові стратегії, управління та планування туристичних ресурсів та інші внутрішні аспекти, які безпосередньо впливають на туристичний сектор регіону [36].

Для розвитку рекреаційно-туристичної сфери необхідні певні передумови або рекреаційні ресурси (див. табл. 2.12). Ці ресурси можна описати такими словами:

1) Природні об'єкти: природні атракції, такі як гірські масиви, озера, річки, водоспади, пляжі, ліси та інші природні утворення, які приваблюють

туристів та можуть бути використані для рекреації та відпочинку.

2) Природні умови: кліматичні умови, повітряну якість, ґрунтові ресурси, флору та фауну, які можуть мати благотворний вплив на здоров'я та добробут людей і використовуватися для оздоровлення та лікування.

3) Інші природні ресурси – це будь-які інші ресурси природного походження, такі як мінеральні джерела, термальні води, курортні місця з лікувальною дією, лікувальні грязі, мінеральні солі та інші природні матеріали, які можуть бути використані для оздоровлення, лікування, туризму та відпочинку.

Таблиця 2.12. Оцінка функціоналу туристсько-рекреаційного стану Буковинського району за 10-бальною шкалою [складено автором]

Види діяльності	Туристичний вузол «Чернівці»	Зона заміської рекреації	Туристичний район «Буковинські Карпати»	Туристична зона «Дністровський каньйон»
Купально-пляжна	2	4	2	8
Прогулярково-опоглядальна	5	5	9	6
Екскурсійно-пізнавальна	10	3	6	9
Природознавчо-екскурсійна	4	4	8	6
Пізнавально-етнографічна	4	-	8	3
Бальнеологічна	-	-	5	-
Гірськолижна	-	5	7	-
Спелеологічна	-	-	2	6
Спортивно-пішохідна	-	-	7	5
Сплав по річках	-	-	8	6
Рибальство та мисливство	-	4	6	7
Водно-технічна	-	-	-	6

Всі ці рекреаційні ресурси створюють потенціал для розвитку туризму та рекреації, приваблюючи відвідувачів і надаючи їм можливості насолоджуватися природними барвами, активним відпочинком та відновленням здоров'я у Чернівецькій області [13].

Також для розвитку туризму та рекреації існують важливі передумови,

які пов'язані з потребами населення. Ці потреби визначаються соціальними характеристиками населення, такими як культурні, ментальні та національні особливості. Крім того, важливим фактором є економічна здатність населення здійснювати витрати на туристичні та рекреаційні послуги (платоспроможний попит).

Зростання значущості рекреації спостерігається в контексті зростання негативних наслідків несистематичної туристично-рекреаційної діяльності, зокрема, погіршення стану навколишнього природного середовища та його впливу на громадське здоров'я.

Згідно з дослідженням, проведеним Т. М. Котенком та Г. І. Бладкевичем, оздоровлення має потенціал зменшити витрати, пов'язані з тимчасовою непрацездатністю протягом 3-4 днів щороку для однієї працюючої особи.

Воно також сприяє скороченню втрат робочого часу, пов'язаних зі зменшенням смертності в працездатному віці на 6-7 днів щороку, скороченням тривалості перебування у стаціонарних умовах на 2-3 дні та підвищенням продуктивності праці на 3% [21].

Крім того, оздоровлення може призвести до зниження кількості відвідувань лікарень вдвічі, оскільки люди, які займаються рекреацією та піклуються про своє здоров'я, мають меншу потребу в медичній допомозі.

Відповідно до цього, оздоровлення може мати значний ефект на фізичне та економічне благополуччя, зменшуючи витрати, підвищуючи продуктивність та поліпшуючи загальний стан здоров'я населення регіону.

Рівень матеріальної забезпеченості населення має значний вплив на їх вибір способів і місць відпочинку.

На рисунку 2.10 зобразимо економічну активність (неактивність) населення Чернівецького регіону станом на 2021 рік.

Залежно від рівня доходів, споживачі рекреаційно-туристичних послуг можуть бути розподілені на три групи [24].

Перша група складається з осіб з невисоким рівнем доходів, таких як вчителі шкіл, працівники професійно-технічних училищ, середній медичний

персонал та інші бюджетні працівники. Незважаючи на це, вони проявляють високу активність у різних видів розваг, екскурсійної діяльності, відпочинку і придбання малих сувенірів. Вони становлять найбільший сегмент споживачів рекреаційно-туристичних послуг у міжнародному туристичному обміні.

Рисунок 2.10. Економічна активність (неактивність) населення Чернівецького регіону у віці 18-70 років за 2021 р., % [37]

Друга група складається з осіб з середнім рівнем доходів, таких як лікарі, підприємці, викладачі ЗВО та інші. Основною метою для них є активний відпочинок, пов'язаний з культурно-розважальними закладами та відвідуванням оздоровчо-лікувальних процедур.

Третя група включає осіб з високим рівнем доходів, які виявляють зацікавленість у вивченні культури, природи, традицій інших народів та мають змогу витрачати значні суми на туризм і рекреацію.

Отже, рівень доходів визначає різні потреби та інтереси споживачів рекреаційно-туристичних послуг і розподіляє їх на різні сегменти в залежності від їх можливостей та пріоритетів.

Вік населення також має вплив на структуру ринку рекреаційних послуг. Залежно від вікової категорії, туризм можна поділити на наступні групи:

Молодіжний туризм - охоплює осіб у віці від 15 до 29 років. Ця група споживачів зазвичай має вільний час, енергію та бажання відкривати нові місця, досліджувати культурні та природні атракції, а також брати участь у активних видах відпочинку та розвагах.

Дорослий туризм - охоплює осіб у віці від 30 до 59 років. Ця група

споживачів часто має більш стабільні фінансові можливості і зацікавлена в різноманітних формах відпочинку, таких як сімейні відпустки, культурні тури, гастрономічні подорожі та інші види релаксації.

Третій вік - охоплює осіб у віці 60 років і старше. Ця група споживачів, також відома як «срібні туристи», зазвичай проявляє зацікавленість у відпочинку, пов'язаному зі здоров'ям, культурою, історією та екскурсіями, а також відпочинком у спокійному та комфортному середовищі.

Таким чином, врахування вікових категорій допомагає розуміти і задовольняти специфічні потреби та пріоритети різних груп споживачів на ринку туристичних послуг.

Рекреаційні потреби населення підпорядковуються впливу різних факторів. Розрізняють дві групи чинників: суб'єктивні та об'єктивні.

Суб'єктивні чинники включають такі аспекти:

- особисті вподобання, смаки та модні тенденції щодо різних видів та місць відпочинку;

- вплив реклами, яка заохочує попит на рекреаційні послуги, виступає в якості пропаганди певних туристичних напрямків та привабливостей;

- проведення спортивних, культурних, ярмаркових та інших подій, які стимулюють бажання відпочити та відвідати певні місця.

Об'єктивні чинники включають зовнішні обставини, що впливають на можливості населення задовольнити свої рекреаційні та туристичні потреби.

Один з таких чинників - зміна рівня доходів населення. В сучасних умовах тільки обмежена кількість українців має достатні ресурси для повного задоволення своїх рекреаційно-туристичних потреб. Внаслідок зменшення платоспроможності більшості населення, необхідно звернути більшу увагу на розвиток доступних форм відпочинку, таких як приміський відпочинок на дачах і садових ділянках у сільській місцевості, використання кемпінгів, недорогих турбаз та мотелів.

Отже, рекреаційні потреби населення визначаються як суб'єктивними (вподобання, реклама, події) так і об'єктивними (рівень доходів) факторами, і

вимагають розробки різноманітних доступних та бюджетних форм відпочинку.

Серед зовнішніх факторів, що впливають на формування і функціонування вітчизняного туристичного ринку, можна виділити наступні [18]:

- економічна та політична стабільність в країні, оскільки неспокійна або нестабільна ситуація може вплинути на інтерес і безпеку туристів, а також на розвиток туристичного бізнесу.

- державна політика підтримки туризму, яка включає різні заходи, такі як фінансова підтримка, стимулюючі програми, законодавчі ініціативи, що сприяють розвитку туристичної галузі

Активність та орієнтація на міжнародну діяльність, зокрема співпрацю з іншими країнами у сфері туризму, рекламні кампанії та просування на міжнародних туристичних ринках.

Ступінь інтеграції у світову економічну систему, яка визначає доступ до міжнародних ринків, обмін туристичними послугами, інвестиції та технології.

Мода та імідж країни впливають на сприйняття туристами та їх рішення щодо вибору місця відпочинку. Це можуть бути культурна спадщина, природні красоти, історичні пам'ятки, репутація країни тощо.

Взаємодія внутрішніх і зовнішніх факторів формує кон'юнктуру туристичного ринку та створює середовище для бізнес-діяльності. Вона впливає на попит на туристичні послуги, включаючи його обсяг, структуру та ритмічність. Рівень розвитку національної туристичної індустрії залежить від її здатності задовольняти потреби різних категорій споживачів.

Серед перерахованих чинників можна виділити наступні [19]:

Внутрішні фактори:

- різноманітність і якість туристичних продуктів та послуг визначають привабливість туристичного ринку для споживачів, розвиток і вдосконалення цих аспектів є внутрішньою задачею для бізнесів галузі;

- ефективна реклама і маркетинг важливі для залучення клієнтів і позиціонування бренду;

- кваліфікований і професійний персонал в готелях, ресторанах, туристичних агентствах тощо впливає на репутацію і якість обслуговування.

- доступ до фінансових ресурсів для розширення та модернізації інфраструктури є важливим фактором для розвитку туризму.

Зовнішні фактори:

- економічна стабільність і дохід населення впливають на здатність людей подорожувати.

- політичні конфлікти та нестабільність можуть впливати на безпеку і можливості подорожей;

- культурні та соціальні тренди можуть впливати на попит на різні види туризму та на вибір місць подорожей;

- закони та правила, що стосуються туризму, можуть впливати на діяльність галузі і створювати або пригнічувати бізнес-середовище.

Загалом, успішна бізнес-діяльність в туристичній галузі вимагає ретельного аналізу і управління як внутрішніми, так і зовнішніми факторами, а також здатності реагувати на зміни в кон'юктурі ринку для досягнення успіху і створення сприятливого середовища для росту бізнесу. Усі чинники впливають на динаміку розвитку рекреаційно-туристичного сектору та створюють різноманітні умови для функціонування туристичного бізнесу.

Стабільність та розвиток вітчизняного туристичного ринку Чернівецької області значною мірою залежать від взаємозв'язку між внутрішнім та міжнародним туризмом. Внутрішній туристичний ринок, який є основою для розвитку міжнародного туризму, є ключовим фактором для забезпечення стійкого росту туризму області. Коли в Україні існують всі передумови для створення потужного ринку, який забезпечує прийом туристів та генерацію туристичних потоків.

Туристична привабливість області формується завдяки різноманітному сполученню ресурсів та заходів, включаючи [33]:

- наявність туристичних ресурсів, таких як історичні, природні та культурні об'єкти, які привертають увагу туристів;

- стан екологічної ситуації загалом та в окремих районах, що впливає на привабливість місцевих природних об'єктів та середовища;

- цінова та транспортна доступність туристичних послуг, яка визначає доступність для широкого кола туристів та їх готовність витратити кошти на поїздку;

- комфортність подорожей та якість обслуговування, що включає якість готелів, ресторанів, транспорту та інших послуг, які туристи очікують під час своїх подорожей.

Економічні передумови розвитку туристичного ринку Буковини включають наявність ресурсів, підприємницького потенціалу, доступного капіталу та сприятливого господарського середовища. Для розвитку туристичного сектору важливими факторами є рівень розвитку регіональної економіки, зокрема галузей,

пов'язаних з туризмом, які створюють умови для формування необхідної туристичної інфраструктури, такої як різноманітні заклади розміщення (мотелі, готелі, туристичні бази і т.д.), інженерна інфраструктура. Однак, найважливішою передумовою успішного розвитку сфери туризму і відпочинку у області є наявність рекреаційно-туристичної інфраструктури, яка включає готелі, санаторії, пансіонати, заклади харчування, розважальні заклади, транспортні засоби,

атракціони і багато іншого [17].

Аналіз діяльності колективних засобів розміщення Чернівецької області, представлено у таблиці 2.13.

Таблиця 2.13. Динаміка основних показників підприємств готельного господарства області [56]

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Кількість колективних засобів розміщення, од.	64	68	11
Загальна кількість місць у колективних засобах розміщення, од.	2134	2425	1135
Кількість номерів у готелях та аналогічних засобах розміщення, од.	845	941	432
Кількість осіб, що перебували у колективних засобах розміщення, од.	34546	34021	11024
Кількість ночівель осіб у колективних засобах розміщення, од.	124585	142355	48104

Особливості колективних засобів розміщення визначаються взаємодією та взаємозалежністю з іншими галузями економіки, такими як туризм, транспорт, роздрібна торгівля, громадське харчування, страхування, культура і мистецтво, архітектура та проектування, екскурсійне обслуговування та рекламна індустрія. В результаті розвитку цієї сфери виникає комплексний ефект, який включає в себе створення нових робочих місць, додаткові доходи для бюджету, формування позитивного туристичного образу України взагалі та окремих її регіонів зокрема.

Основною ціллю стратегії туристичної індустрії Буковинського регіону є спільне злиття зусиль місцевої влади, туристичних підприємств та інших зацікавлених організацій для створення необхідних правових та організаційних умов з метою активного розвитку туризму в регіоні. Основний акцент робиться на створенні конкурентоздатного туристичного продукту та максимально задоволення попиту як місцевих жителів регіону, так і його гостей.

Протягом останнього періоду було здійснено ряд значних інвестицій та розвитку туристичної інфраструктури на території області. Зокрема, були зведені гірськолижні підйомники на горі Цецино та перевалі Німчич, реалізований проект туристично-оздоровчого комплексу «Аква плюс» у Сторожинському районі. Також було відкрито новий катерний туристичний маршрут, який пролягає річкою Дністер, а також зведений гірськолижний туристичний комплекс «Мигово» у Вижицькому районі.

Компанія «Родничок» неустанно вкладає свої зусилля та фінансові ресурси в розвиток туризму, і це призвело до успішної експлуатації готельно-туристичних комплексів «Буковинська зірка», «Карпатська зірка» та «Сонячна долина».

Дослідження структури туристичного ринку в підрозділі 2.2. в Чернівецькій області показує, що внутрішній туризм має провідне значення.

Близьке розташування до зовнішніх кордонів України, широкі ринки для продажу товарів та послуг, унікальні історичні та культурні пам'ятки, і значний потенціал для відпочинку в природі створюють сприятливі умови для активного розвитку туристичної галузі в Чернівцях та Чернівецькій області.

Однак, аналіз туристичних програм показує, що наявний регіональний туристичний продукт не зосереджений на тимчасовому утриманні туристів більше ніж на один день. Туристичні маршрути зазвичай охоплюють лише огляд архітектурних центрів міста та відвідування Чернівецького національного університету, що не спонукає багатьох туристів залишатися на ніч, і вони залишають місто після цього.

Помітною проблемою є сезонність та нерівномірність потоку туристів протягом тижня. Обласні готельно-туристичні комплекси, як правило, переживають збільшений наплив в зимовий період, особливо під час Різдва і свят. У той же час, готелі в м. Чернівці стикаються зі збільшеним завантаженням влітку та вихідні дні. В інші періоди року об'єкти туристичної інфраструктури залишаються незайнятими. Це призводить до скорочення кількості доступних місць в готелях. І як результат, надходження грошових коштів в економіку міста та області знижуються [12].

Основна причина зниження темпів розвитку туризму в регіоні полягає у тому, що він спрямований переважно на традиційний груповий культурно-просвітницький туризм. Тим часом, у світовій туристичній індустрії спостерігається швидкий розвиток та поява нових форм туризму, що відповідають сучасним суспільним потребам, такі як діловий, екологічний, екстремальний та навіть ностальгічний туризм. Попит на індивідуальний туризм зростає з високими темпами, в той час як інтерес до групових турів значно зменшується.

Повільний розвиток туристичної галузі області обмежує можливості розвитку туристичної інфраструктури. Багато туристичних об'єктів на території міста та області знаходяться в незадовільному стані. Послуги гостинності в області не відповідають повністю вимогам сучасного туризму.

Більшість підприємств туристичної галузі Чернівецької області та м. Чернівці надають відносно низькі стандарти послуг. Така проблема особливо гостро впливає на внутрішній туризм.

З метою вирішення актуальної проблеми, Чернівецька обласна Рада

прийняла Програму розвитку туризму на період з 2021 до 2027 року, яка буде реалізуватися у два етапи: I-й – 2021 – 2023 роки, II-й – 2024 – 2027 роки. Ця програма передбачає вдосконалення системи державного регулювання туризму, розвиток матеріальної бази та туристичної інфраструктури, а також ефективне використання ресурсів і культурної спадщини для просування українського та міжнародного туризму в Буковині [54].

Однак, зараз дана програма, на жаль, переважно лишається на папері і не здійснюється на практиці, бо в країні війна.

На мою думку, в Чернівецькому регіоні необхідно здійснити значні покращення в туристичній галузі в цілому, включаючи створення нових туристичних продуктів, підвищення якості обслуговування та поліпшення туристичної інфраструктури.

Маючи на увазі важливість і комплексність цієї Програми, а також необхідність спільних зусиль підприємств туристичної галузі та органів місцевого самоврядування, доцільно втілювати її з використанням сучасних методів системного та маркетингового аналізу.

На основі результатів такого аналізу, регіональний туристичний продукт, створений з врахуванням чітко визначених конкурентних переваг регіону, повинен краще задовольняти потреби сучасних споживачів. Це забезпечить стабільне зростання щоденного потоку туристів, створення умов для повноцінного відпочинку мешканців міста та області, збільшення грошових надходжень в економіку міста та області, а в результаті - покращення життя населення.

На основі SWOT-аналізу туристичного потенціалу Чернівецької області (табл. 2.11), а також з урахуванням характеристик туристичної галузі в регіоні, розробимо матрицю SWOT-аналізу, яка відображена у таблиці 2.14.

В матриці туристичної галузі Чернівецької області були виділені найбільш перспективні аспекти, які сприяють розвитку туристичного сектора регіону. Також були виявлені проблемні моменти, що ускладнюють роботу даного сектора. При цьому були враховані сприятливі та потенційно

загрозливі зовнішні чинники, відповідно до загальнонаціональних тенденцій у розвитку туристичної індустрії.

Аналізуючи матрицю можливостей, можна зробити висновок, що найбільш ймовірними позитивними зовнішніми факторами, які впливають на туристичний ринок, є реорганізація існуючої туристичної інфраструктури (готелів, ресторанів, торговельних закладів, розважальних центрів) та зростання платоспроможного туристичного попиту серед населення країни та регіону.

Таблиця 2.14. Матриця SWOT-аналізу туризму Чернівецької області

Матриця можливостей		Вплив можливостей на туризм регіону		
		сильний	помірний	слабкий
Імовірність використання можливостей	висока	<ul style="list-style-type: none"> - Переформатування існуючої туристичної інфраструктури (готелі, ресторани, торгові центри) з метою оптимізації та покращення їхньої ефективності. - Поширення та стимулювання попиту на доступні туристичні послуги. 	<ul style="list-style-type: none"> - Створення сприятливого іміджу та залучення більшої кількості туристів, як від іноземних, так і від місцевого населення, шляхом розширення різних видів туризму. 	-
	середня	<ul style="list-style-type: none"> - Відновлення та модернізація історичного центру міста Чернівці з метою створення пішохідної зони. 	<ul style="list-style-type: none"> - Розвиток інфраструктури з метою створення туристичного центру, де будуть запроваджені нові якісні та привабливі туристичні послуги, що відрізняються за змістом та тривалістю перебування. Ці заходи сприятимуть конкурентоспроможності та привабливості регіону для відвідувачів. 	<ul style="list-style-type: none"> - Реалізація Стратегії розвитку туризму Чернівецької області 2021-2027 рр.
низька	-	-	-	-

Матриця загроз

Імовірність реалізації загрози	Вплив загроз на туризм регіону		
	критичний стан	тяжкий стан	легкий стан
висока	-	- Сильна конкуренція у туристичній галузі від інших регіонів, зокрема Івано-Франківської та Закарпатської областей.	- Неоднозначність щодо загального напрямку соціально-економічного розвитку країни на найближчий період.
середня	-	- Допомога туристичній галузі на різних рівнях влади переважно обмежується формальними заявами та промовами.	-
низька	- Мало розвинені та неформовані достатньо законодавчі норми та правила, які регулюють сферу туризму.	-	-

Аналізуючи матрицю можливостей, можна зробити висновок, що найбільш ймовірними позитивними зовнішніми факторами, які впливають на туристичний ринок, є реорганізація існуючої туристичної інфраструктури (готелів, ресторанів, торгівельних закладів, розважальних центрів) та зростання платоспроможного туристичного попиту серед населення країни та регіону. Враховуючи ці можливості при розробці стратегії розвитку туристичної галузі регіону та сподуваючи їх з сильними сторонами діяльності суб'єктів регіонального туристичного ринку, можна досягти найбільш оптимальних результатів.

Додатково, варто звернути увагу на зовнішні фактори, які впливають на галузь помірно і мають середню ймовірність реалізації. Це формування позитивного іміджу та залучення збільшених туристичних потоків, що досягаються за допомогою розширення різних видів туризму та створення передумов для розвитку туристичного центру з якісним та конкурентоспроможним продуктом, який відрізняється різноманітністю змісту та тривалістю перебування.

На жаль, варто відзначити, що помірний вплив та середня ймовірність реалізації цих факторів значно ускладнюють визначення характерних конкурентних переваг регіонального туристичного продукту Чернівецької області, особливо з огляду на те, що у матриці загроз імовірність конкуренції у туристичній сфері з боку інших регіонів, зокрема Івано-Франківської та Закарпатської областей, характеризується високим ступенем реалізації.

На сьогоднішній день з прикриттю можна зазначити, що більшість суб'єктів туристичної галузі регіону обрали стратегію, яка не є найбільш вигідною. Вони зосереджують свою діяльність переважно на традиційних формах виїзного туризму та розроблені програми для короткочасного перебування туристів у регіоні. Це відбувається за відсутності систематичної, повноцінної та актуальної інформації щодо розвитку туристичної галузі.

Хоча активізація платоспроможного туристичного попиту серед населення країни та регіону у короткостроковій перспективі приносить економічний ефект регіональним турфірмам, ця практика не сприяє створенню унікального туристичного продукту або економічному зростанню регіону. В такому підході грошові потоки від реалізації туристичних продуктів спрямовані у зворотному напрямку, що не сприяє розвитку регіональної економіки.

Крім того, те, що регіональні туристичні фірми спрямовані на використання однієї стратегії, спричиняється зростання внутрішньої конкуренції та обмежується можливість для успішної та ефективної діяльності. Це звужує коло можливостей для досягнення конкурентних переваг і підвищення результативності.

Отже, розвиток Чернівецького туристичного ринку залежить від комплексу умов та чинників, які сприяють створенню та функціонуванню регіональної туристичної індустрії як міжгалузевого комплексу, що пропонує туристичний продукт. Цей продукт повинен задовольняти специфічні потреби населення у відпочинку та подорожах шляхом виробництва та надання туристичних товарів та послуг.

Розвиток туристичної індустрії повинен відбуватися відповідно до

національної туристичної політики, якою має бути забезпечена координація зусиль місцевого бізнесу та держави для зміцнення позицій області у національному туристичному процесі та в глобальних соціокультурних та соціально-економічних системах.

Висновки до розділу 2

В результаті проведеного аналізу туристичного потенціалу Чернівецької області можна зробити наступні висновки.

Чернівецька область володіє багатим туристичним потенціалом, який приваблює як внутрішніх, так і зарубіжних туристів. Наявність природних красот, таких як гірські ландшафти Карпат, річки та озера, створює унікальні можливості для активного відпочинку та екологічного туризму. Крім того, область має значний культурний спадок, включаючи архітектурні пам'ятки та історичні місця, які привертають увагу туристів, зацікавлених культурою та мистецтвом.

Однак, для повного розкриття туристичного потенціалу Чернівецької області необхідні додаткові зусилля. Поліпшення інфраструктури та послуг є необхідним кроком, включаючи розвиток готельної бази, туристичних маршрутів та рекреаційних зон. Подальше вдосконалення транспортного зв'язку, забезпечення якості послуг та безпеки туристів також є важливими завданнями.

Крім того, ефективне сприяння місцевим органам влади та громадськості має велике значення для розвитку туризму в області. Важливо залучити інвестиції та сприяти партнерству між публічним та приватним секторами. Також потрібно активно просувати область на національному та міжнародному рівнях, використовуючи маркетингові стратегії для привертання туристів із різних країн.

Загалом, розвиток туризму в Чернівецькій області має великий потенціал для зростання економіки та підвищення якості життя місцевого населення. Потрібно зосередити зусилля на розвитку інфраструктури, послуг та маркетингу, забезпечуючи належні умови для привабливості області як туристичного напрямку.

РОЗДІЛ 3.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Пріоритетні напрями розвитку туризму в Чернівецькій області

У ситуації, коли потрібно забезпечити стає соціально-економічне зростання області, особливо актуальними є питання розробки та впровадження стратегічних планів і програм для розвитку всієї території. При цьому необхідно враховувати конкретні особливості розвитку саме Чернівецької області та старатися мінімізувати можливі ризики, загрози і недоліки у її економічному розвитку.

Однією з ключових умов для впровадження таких стратегічних планів є оптимальне розподілення ресурсів та максимальне використання переваг, сильних сторін території області для досягнення поставлених цілей.

У пріоритетних напрямках економічного і соціального розвитку Чернівецької області на 2023 рік виділені такі завдання: модернізація виробництва та інфраструктури, підвищення соціальних стандартів життя і створення умов для соціально-економічного росту [47].

У цьому контексті стратегічне планування та прогнозування розвитку регіонів повинні спрямовуватися на такі аспекти: скорочення кількості документів, які регулюють перспективи розвитку регіону; узгодження цілей, встановлених у цих документах; врахування всіх факторів, які визначають специфіку розвитку країни та регіону, а також в межах самого регіону та окремих територіальних одиниць; спрямування на конкретні інвестиційні проекти; оптимізацію процедур розробки та схвалення регіональних стратегій.

Основну особливість сучасних тенденцій у розвитку туристичної індустрії можна описати як взаємозв'язок між створенням високорозвинутої національної галузі туризму і необхідністю вирішення актуальних соціально-економічних проблем в перехідний період економічного розвитку країни. Ця галузь стала повноцінним складовим економіки завдяки своїй прибутковості і

високому рівню конкурентоспроможності, а також виступає важливим каталізатором для економічного зростання [6].

Однак невідомість стосовно важливості на часі розвитку туристичної галузі та обмеженість фінансових ресурсів викликали загрозу для участі як представників влади, так і туристичних підприємств у послідовності заходів, які мали призначатися логічним продовженням стратегії розвитку туризму у області.

У сучасних умовах, коли Україна стикається з глибокою політичною, економічною і соціальною кризою, що має місце протягом останнього десятиліття, включаючи анексію Автономної Республіки Крим та окупацію частини території України у 2022 році, спостерігається негативна динаміка у сфері туризму. Також спостерігається значний зсув у напрямках внутрішнього туризму, зокрема з південного та східного напрямків до заходу України, з основним акцентом на Карпатський регіон, у який входить Чернівецька область.

Зазначені обставини змушують туристичні підприємства частково переорієнтуватися на внутрішній туризм і створюють потенціал для розвитку підприємництва в сільських районах, передбачаючи значні перспективи для

їхнього розвитку. У Чернівецькій області є шість ключових «привабливих туристичних об'єктів», які представлені на рисунку 3.1.

Рисунок 3.1. «Туристичні магніти» Чернівецької області [34]

Буковинський край збагачений численними об'єктами історії та культури, представленими автентичними спадками різних культурних та релігійних традицій (включаючи українську, австрійсько-німецьку, румунську, польську, молдавську, єврейську, турецьку та інші).

Як зазначено у підрозділі 2.2. у Чернівецькій області зареєстровано 1771 об'єкт історії та культури, які перебувають під охороною. З них 467 є археологічними пам'ятками (у тому числі 14 з національним статусом), 534 відносяться до історичних об'єктів (у тому числі 4 з національним статусом), 76 є монументами мистецтва, а 694 об'єкти належать до сфери архітектури та містобудування (у тому числі 62 з національним статусом) [54].

На території області існує загалом 90 активних туристичних маршрутів, які включають в себе різні види подорожей, такі як пішохідні, кінні, велосипедні, мотоциклетні, автомобільні. Також доступні маршрути для короткотермінових відпусток (1-2 доби), уїкендові подорожі (тиждень), середньотермінові (2-3 тижні), тури для інколярів, молоді, сімей, дорослих та осіб зрілого віку. Пропонуються також маршрути, спрямовані на професійний розвиток, а також комбіновані туристичні маршрути, такі як «До джерела Лужки», «До печери Довбуша», «Кам'яне кільце парку» та інші [54].

Для підвищення привабливості області для туристів та для активного просування туристичного продукту, розповсюдження інформації та ознайомлення потенційних відвідувачів із туристичними можливостями регіону, було створено фільм про Буковину під назвою «З любов'ю до Буковини», презентовано промо-відео «Котилася торба ... або зустріч у просторі без меж» та розроблено буклет під назвою «Туристка Буковина в різноманітті», які представлені як українською, так і англійською мовами, а також рекламні банери з назвою «Туристичні маршрути Чернівецької області» та записники з назвою «Буковина туристична» та інші рекламні матеріали.

У цьому регіоні можна виявити велику кількість об'єктів, які є важливими для релігійного туризму, включаючи православні (включаючи старообрядницькі), греко-католицькі, римокатолицькі (включаючи єзуїтські),

вірменські, протестантські та іудейські церкви і святині. Ця різноманітність релігійних об'єктів свідчить також про мультикультурну природу регіону.

Сільський туризм є одним з видів туризму, який може призвести до поліпшення інфраструктури транспорту, створення нових робочих місць і вирішення інших соціально-економічних питань, пов'язаних із розвитком сільських територій.

Розвиток сільського туризму в Чернівецькій області сьогодні вимагає фінансової підтримки зі сторони обласної влади. Ця підтримка полягає в виділенні фінансових ресурсів для вдосконалення інфраструктури, включаючи оновлення будівель, догляд за прилеглою територією, здійснення рекламних заходів, підвищення рівня обслуговування тощо.

В області існує 99 садиб, які займаються сільським та екологічним (зеленим) туризмом (див. рис. 3.2).

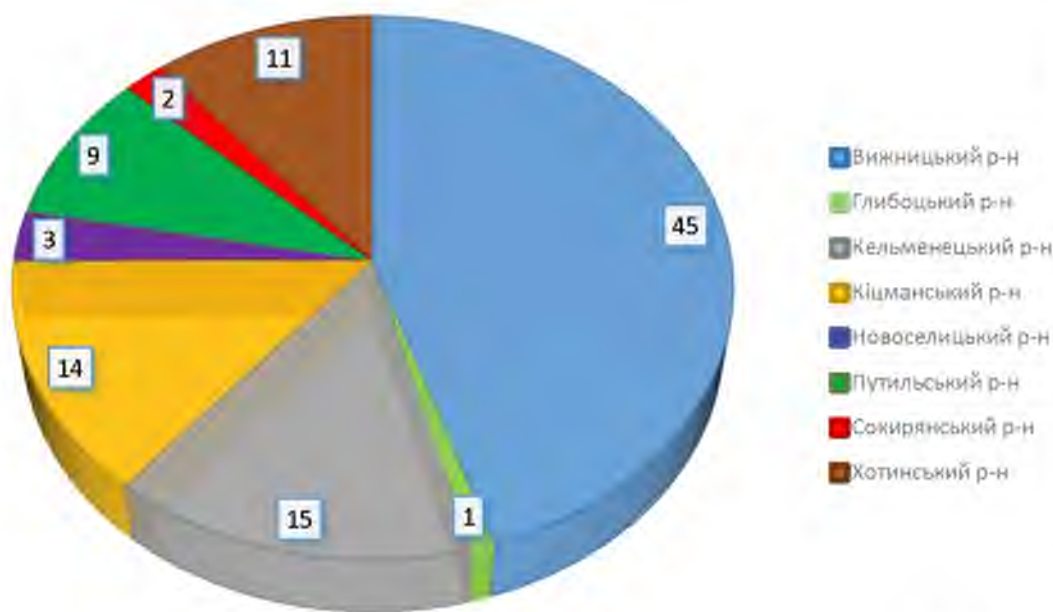

Рисунок 3.2. Кількість садиб у Чернівецькій області

Одним з ключових напрямків зеленого туризму, який заважатиме активізації туристичного розвитку в області, є загроза небезпеки під час відпочинку. Учасник мандрівки або відпочинку повинен мати повну впевненість у своїй особистій безпеці. Створення іміджу місця, де можна відпочивати безпечно, буде сприяти привабленню інвестицій та підвищенню

довіри до регіону, як для вітчизняних, так і для іноземних туристів.

Безпечний відпочинок враховує низку заходів, спрямованих на забезпечення безпекових умов можливої небезпеки від ракетних атак, навіть у регіоні Чернівецької області, де з самого початку війни панує спокій. Ці заходи включають в себе зниження ризику небезпеки шляхом обладнання укриттів, організації швидких дій працівників під час повітряної тривоги та організацію кваліфікованих оперативних заходів по рятуванню у найгірших випадках.

На жаль, більшість наявних туристичних фірм не можуть самостійно забезпечити такий комплекс заходів з урахуванням аспектів туристичної безпеки. Туристичні комплекси та об'єкти, які будуються та розвиваються в активних на зараз туристичних регіонах не відповідають вимогам безпеки та не забезпечують належної організації безпекових заходів. У період масового відпочинку людей в рекреаційних зонах, гірських, лісових, спелеологічних районах та на водних об'єктах, мають бути збудовані укриття з урахуванням великої кількості туристів.

Для кращого розуміння сфери діяльності в сільському зеленому туризмі можна виділити декілька різновидів та організаційних форм, які є актуальними для Чернівецької області:

1) Агротуризм: це вид сільського зеленого туризму має як пізнавальний, так і відпочинковий характер і пов'язаний із використанням підсобних господарств населення або земель сільськогосподарських підприємств, які тимчасово не використовуються в сільському господарстві. Цей вид туризму може не обмежувати кількість відвідувачів на території та не регламентувати види розважального відпочинку.

2) Відпочинковий туризм (відпочинок на селі): основою для розвитку цього виду туризму є наявність житлового фонду на садибах місцевих господарів та природних, рекреаційних, історико-архітектурних, культурно-побутових і інших цінностей в місцевості.

3) Екотуризм: це науково-пізнавальний вид сільського зеленого туризму, який є характерним для сільських місцевостей та сіл, що розташовані

у межах територій Національних парків, заповідних зон, природних парків і подібних місць, де існують відповідні обмеження щодо навантажень на територію та регулюються види розважального відпочинку.

4) Цільовий туризм: це вид сільського зеленого туризму, який має чітко визначену мету перебування. Основою для його розвитку є наявність капітального житлового фонду на садибах господарів та наявні надбання конкретної місцевості, такі як специфічна кулінарія, виноробство, вирощування та догляд за худобою (особливо вівчарство та перебування на полонинах) та інше.

Основним фактором у забезпеченні функціонування вищезазначених видів сільського зеленого туризму і відпочинку є роль господаря, який приймає і обслуговує туристів. Для успішного здійснення цієї функції на високому рівні, важливо набувати відповідних навичок та знань.

На сьогоднішній день в області формується розуміння сільського зеленого туризму як особливої форми відпочинку, що здійснюється на селі та використовує широкий спектр природних, матеріальних та культурних ресурсів регіону. Ключовим організатором у організації відпочинку на селі є сім'я, яка надає послуги проживання, харчування та розважання.

В таких умовах збереження села стає можливим завдяки розширенню його функцій як виробничого, так і соціального центру, а також підвищенню рівня багатофункціональності.

Позитивний вплив сільського зеленого туризму на розв'язання соціально-економічних проблем села полягає, насамперед, у розширенні можливостей зайнятості для сільського населення, зокрема для жінок, і у забезпеченні їм додаткових джерел заробітку. Це також розширює можливості зайнятості сільських господарів не лише в сільському господарстві, але й у галузі обслуговування. При збільшенні кількості відпочиваючих зростає попит на різноманітні послуги, що задовольняють їх різні потреби. Це, в свою чергу, стимулює розвиток галузей обслуговування, таких як транспорт, зв'язок, торгівля, послуги побутового характеру, розваги та інші.

Особливо сприятливі умови для розвитку сільського зеленого туризму створюються на територіях національних і ландшафтних парків, таких як Вижицький Національний парк. Тут є унікальна можливість поєднати

повноцінний відпочинок із вивченням природничого та історико-культурного спадку регіону. Важливим результатом розвитку сільського зеленого туризму є розширення можливостей для реалізації продукції особистого сільського господарства, і, що важливо, це реалізація продуктів харчування після відповідної обробки та приготування, а не як сільськогосподарської сировини.

Здебільшого, сім'ї, які приймають відпочиваючих, активно розвивають свої ділянки з урахуванням потреб гостей. Вони розширюють асортимент овочевих культур, фруктових дерев, ягідних кущів і т. д., розвивають тваринництво та тепличне господарство. Розвиток сільського зеленого туризму також підштовхує до поліпшення і благоустрою сільських садиб, вулиць та всієї сільської інфраструктури.

На початковому етапі приймання туристів використовується наявне житло та рекреаційні ресурси. Проте з часом, зі зростанням прибутків від сільського зеленого туризму, ті, хто займається цією справою, інвестують у поліпшення комунального житла та інфраструктури, а також працюють над покращенням сфери обслуговування. Це сприяє вдосконаленню життя селян та внеску у загальний розвиток села.

Важливу роль у сприянні розвитку регіонального туризму мають виконувати місцеві органи влади, органи місцевого самоврядування, а також спеціалізовані державні та громадські організації, що будуть підтримувати сільський зелений туризм. Оскільки сільський зелений туризм вирішує актуальні питання, такі як зайнятість і доходи місцевого населення, поліпшення інфраструктури в селах та розвиток сфери послуг, це надає основу для спільної роботи вищевказаних органів.

Місцеві органи влади і органи самоврядування повинні приділяти особливу увагу створенню сприятливого адміністративного та організаційного середовища для розвитку сільського зеленого туризму.

Важливим завданням є стимулювання та підтримка розвитку цієї сфери, а не її обмеження.

Необхідно сприяти та заохочувати розвиток сільського зеленого туризму, а не створювати перешкоди для цього виду діяльності.

У світовій практиці дуже популярно створення туристичних кластерів, які представляють собою групу підприємств туристичної галузі, розташованих на одній території і співпрацюють між собою з метою створення та просування туристичних продуктів. Ця співпраця між всіма учасниками туристичної

галузі призводить до виникнення синергії, що позитивно впливає на

досягнення поставлених цілей. В умовах швидкозмінних факторів навколишнього середовища зусилля однієї туристичної компанії недостатні, тому створення та розвиток туристичних кластерів, які включають в себе багато зацікавлених сторінок, є дуже актуальним.

На сьогоднішній день в Чернівецькій області в сфері сільського зеленого туризму ще не створено жодного туристичного кластера. Це призвело до того, що співпраця між усіма учасниками туристичного ринку відбувається на досить поверхневому рівні, що не сприяє повноцінному розвитку культурно-пізнавального туризму в даній області. Структура запропонованого

туристичного кластера для Чернівецької області наведена на рисунку 3.3.

Рисунок 3.3. Структура туристичного кластеру сільського зеленого туризму Чернівецької області

Основна відповідальність буде покладена на органи місцевого самоврядування, які мають за завдання стимулювати інших учасників до організації туризму і створювати сприятливі умови для розвитку цього виду туризму та інших супутніх ініціатив.

Процеси розвитку сільського зеленого туризму в контексті підприємництва обумовлені соціально-економічними змінами в сільському господарстві України, зокрема, створенням нових форм господарської діяльності на основі приватної власності. Внаслідок цих змін, розвиток сільського зеленого туризму перетворюється із неструктурованої

індивідуальної сфери діяльності в організовану форму підприємницької діяльності. Ця форма сприяє задоволенню потреб сільського населення і виступає як додаткове джерело доходу для місцевого населення.

Особливістю сільського зеленого туризму є активна участь місцевого населення, незалежно від їхнього досвіду та навичок у сфері туризму. Заради покращення свого фінансового стану місцеві мешканці стають власниками ініціатив та розвивають їх, навіть якщо у них немає відповідного досвіду у цій сфері.

На підставі аналізу можна визначити сільський зелений туризм як чинник, який активізує аграрне підприємництво та сприяє підвищенню зайнятості та рівня життя сільського населення. Організаційні аспекти та функції сільського (зеленого) туризму у контексті підприємництва визначають його вплив на соціально-економічне оновлення сільських територій.

Сільський зелений туризм спрямований на одночасне задоволення потреб двох груп громадян: туристів, які створюють попит на туристичні послуги, і власників господарств, які задовольняють потреби попередніх. З огляду на взаємний інтерес і взаємозалежність цих суб'єктів туристичної діяльності, можна сформулювати теоретико-методологічні підходи до встановлення економічних відносин у процесі становлення та розвитку сільського зеленого туризму як підприємницької діяльності (див. табл. 3.1)

Таблиця 3.1. Теоретико-методологічні підходи економічних відносин у становленні сільського зеленого туризму

Підхід	Значення
Економічний	Розглядає сільський зелений туризм як джерело доходу для сільського населення та підприємницької активності. Визначає вплив туризму на розвиток господарства сільських територій.
Соціальний	Акцентує увагу на соціальних аспектах розвитку сільського зеленого туризму, таких як зайнятість населення, покращення якості життя, взаємодія між спільнотами та відвідувачами.
Екологічний	Визначає вплив сільського туризму на навколишнє середовище та природу. Підкреслює важливість збереження природних ресурсів та розумне використання природи в туристичних цілях.
Культурний	Фокусується на вивченні та підтримці культурної спадщини та національної ідентичності в сільських територіях. Акцентує значення традицій, ремесел, фольклору та інших аспектів культури.
Підприємницький	Розглядає сільський зелений туризм як сферу підприємницької діяльності, аналізує бізнес-аспекти організації туристичних послуг, маркетингу, управління ризиками та інші аспекти підприємництва.

Сільський зелений туризм розглядається як інтегрована система, що об'єднує як туристичну, так і сільськогосподарську сфери. А, отже, він може виступати як ключовий чинник для підвищення туристичного потенціалу регіону, одночасно приносячи користь як у соціальному, так і в економічному секторі. Важливо, що сільський (зелений) туризм сприяє розвитку сільського господарства через розширення виробництва та покращення якості продукції.

Такий підхід може допомогти Україні представити себе на міжнародному туристичному ринку, зважаючи на інтерес внутрішніх туристів України та іноземців до вивчення історичних і природних багатств нашої держави.

Обираючи сільський зелений туризм, люди прагнуть зблизитися з культурою, звичаями та традиціями певних етнічних груп. Такі тенденції стають все активнішими і в гастрономічному туризмі, який включає в себе ознайомлення з традиціями приготування та споживання їжі та напоїв різних націй, етносів, культур, а також дослідження та практичне використання культурних традицій різних народів, що проявляються у специфіках їх національної, регіональної та місцевої кухні.

У Чернівецькій області склалася особлива ситуація, тут проживають, крім українців, численні представники інших національностей. Особливо

багато румунів, молдаван і поляків. Також є німці, чехи, словаки, угорці та євреї. Усе це різноманіття національних кухонь утворило унікальний суміш гастрономічного туризму Чернівецької області, яка ідеально поєднується з сільським зеленим туризмом.

У річках Черемош, Прут і Серет зустрічаються окунь, форель, головень, марена, дунайський лосось, щука, які активно використовуються в місцевій кулінарії на Буковині. В горах пасуть отари вівців, з молока яких виробляється унікальний карпатський сир. Завдяки цьому середовищу та господарській діяльності Чернівецької області, кухня якої вкрай різноманітна та може приваблювати багато відвідувачів і виникає великий потенціал для розвитку екотуризму.

У межах сільського зеленого туризму надаються різноманітні послуги, включаючи розміщення туристів, організацію харчування (в тому числі національну та оздоровчу кухню), послуги аніматорів та заходи, пов'язані з проведенням фестивалів, квестів, ярмарок і інших національних традиційних свят та подій.

Туристи зможуть спостерігати як страви готуються в домашніх (фермерських) умовах, маючи місцевий колорит, дізнатися більше про кулінарії та традиції різних народів і брати участь у приготуванні будь-якої етнічної страви.

Подальший розвиток туристичного продукту екотуризму Чернівецької області на внутрішньому та міжнародному ринку може мати позитивні результати. Для цього необхідно збільшити кількість туристичних проєктів для споживачів послуг, модернізувати інфраструктуру обслуговування, сприяти розвитку системи комунікацій, розміщення гастрономічного сектору тощо. Це сприятиме не лише збільшенню прибутків від туризму для економіки області, але також матиме позитивний вплив на розвиток супутніх галузей промисловості та сільського господарства (вирощування різних сільськогосподарських культур, тваринництво, харчова промисловість, машинобудування і т.п.). Підвищення ефективності наданих послуг, у свою

чергу, покращить становище Чернівецької області на ринку, що позитивно позначиться на її іміджі.

3.2. Економічне обґрунтування запропонованих заходів

Буковина є однією з найбільш перспективних областей України у сфері туризму. Її привабливість обумовлена сполученням географічного положення та чудових природних умов з великим історико-культурним потенціалом.

Проте слід відзначити, що туристичний сектор області наразі не відповідає сучасним стандартам і не використовує весь свій потенціал, ні за обсягами, ні за якістю.

Концепція соціально-економічного розвитку Чернівецької області на період до 2027 року визначає рекреаційно-туристичну сферу та сільський туризм як один із ключових напрямків розвитку регіону [54].

На нашу думку, найважливішим напрямком в області є активна місцева і державна підтримка у формуванні туристичної інфраструктури. Розвиток такої інфраструктури має велике значення для задоволення потреб туристів.

Разом з тим, існують перешкоди щодо реалізації даного напрямку. Серед них:

1) В області відсутня належно розроблена та ефективно діюча стратегія розвитку туризму.

Розпорядженням КМУ № 168-р від 16 березня 2017 року була схвалена національна стратегія розвитку туризму на період до 2026 року. З нашої точки зору, аналогічну стратегію необхідно розробити і затвердити на рівні Чернівецької області. До її формування та виконання повинні приєднатися всі місцеві органи влади та туристичні компанії. У цій стратегії мають бути чітко визначені завдання, розроблена дорожня карта, вказані напрямки, механізми та інструменти для реалізації цих завдань [48].

Звісно, можна відзначити, що вже існує "Програма розвитку туризму Чернівецької області на 2016-2020 роки", і можливо, можна вважати, що цього

достатньо (див. табл. 3.2). Але, насправді, ця програма недостатньо вирішила глобальні проблеми у сфері туризму.

Таблиця 3.2. Ресурсне забезпечення комплексної програми розвитку туризму в Чернівецькій області на 2016-2020 роки, тис. грн [44]

Обсяг коштів, які пропонується залучити на виконання програми	Етапи виконання програми					Усього витрат на виконання програми
	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	
Обсяг ресурсів, усього, у тому числі:	1000	1000	1000	1000	1000	5000
- обласний бюджет	400	400	400	400	400	2000
- районні бюджети та міський бюджет	300	300	300	300	300	1500
- бюджети сіл та селищ	-	-	-	-	-	-
- кошти не бюджетних джерел	300	300	300	300	300	1500

У ній були передбачені кошти лише для організації деяких заходів та просування туризму, і ці кошти досить скромні. Хоча варто відзначити позитивний момент - збільшення видатків на цю програму вдвічі за останні два роки (до 1 млн гривень на рік). Проте ця програма не вирішила всіх глобальних проблем розвитку туризму в області.

2) Інфраструктура. Подорожувати потягом до Чернівців практично неможливо, оскільки кількість поїздів до міста одна з найменших порівняно з іншими обласними центрами.

З 90-х років існує проблема будівництва залізниці, яка з'єднала б Чернівці з Кам'янцем-Подільським. Для цього потрібно побудувати 34 кілометри нової колії. Це дозволило б зменшити час подорожі потяга до Києва та знизити вартість квитків, оскільки потягам більше не довелось б транзитом проходити через територію Молдови.

Також важливим є відновлення курсу потягів, які з'єднують Чернівці з Ужгородом і проходять через Закарпатську, Івано-Франківську та Львівську області.

З автомобільними дорогами теж великі проблеми. Цю проблему варто розв'язувати комплексно, залучаючи всі рівні органів влади. Розбиратися з

будівництвом та ремонтом доріг національного значення можливо лише з фінансуванням з державного бюджету. Відповідальність за лобювання виділення необхідних коштів покладена на обласну владу та народних депутатів, які представляють область у Верховній Раді. Їхня роль у розподілі державних субвенцій має велике значення.

Важливим також є ефективне використання коштів місцевих бюджетів, які виділяються на дорожню інфраструктуру. Потрібно розуміти, які дороги є стратегічними для розвитку туризму в області та приділяти пріоритет цим проектам. Ця інформація також має вплив в стратегії розвитку туризму.

3) Відсутність розвитку зеленого туризму. Необхідно сприяти розвитку інфраструктури туризму в Буковинських Карпатах за допомогою інвестиційних ініціатив і підг. для місцевих мешканців, які бажають вкладати кошти у цей вид бізнесу. Регіон має великий потенціал завдяки збереженій автентичності, гуцульському колориту та природним об'єктам, які цікаві для туристів. Розробка багатьох маршрутів та створення інформаційно-туристичних центрів, подібних до того, що успішно функціонує у Верховині, є важливими кроками у цьому напрямку.

Участь місцевої влади і організацій у міжнародних грантових програмах також грає важливу роль у розвитку туризму. Ці програми допомагають залучити додаткові ресурси для реалізації проектів розвитку. Наприклад, у 2010 році за кошти Євросоюзу (500 тисяч євро) був реалізований проєкт «ВелоКраїна», який охопив вісім населених пунктів західних областей. У рамках цього проєкту було розроблено 50 веломаршрутів, створено 700 велостоянок, мережу з 30 закладів для проживання велотуристів, а також пункти велопрокату, велоремонту та мийки велосипедів [45].

4) Обмежена наявність готелів, рекреаційних комплексів і ресторанів у сільській місцевості. На території області, окрім привабливих маршрутів у гірських районах, також знаходиться багато цікавих місць вздовж річки Дністер і в передгір'ї, де розташовані численні історичні та релігійні об'єкти. Проте туристи часто обмежують свої поїздки до одного дня в Чернівецькій

області, оскільки відсутність інфраструктури та доріг ускладнює довший відпочинок в регіоні.

Важливо відзначити, що у Чернівцях відбувалися значні зміни у кількості туристів, навіть перед глобальними викликами сучасності. Це свідчить про нестійкість та чутливість українського готельного ринку.

Але наявні експертні дослідження дають можливість прогнозувати показники, враховуючи сучасні карантинні обмеження та загальні тенденції переформатування ринку. Так, у 2020 році кількість готелів та подібних місць розміщення в Чернівцях скоротилася до 90 одиниць, і при відсутності нових

соціально-економічних турбот ця кількість може збільшитися до 98 одиниць до 2025 року [4].

Для вирішення цих питань, необхідно будувати дороги, розвивати інфраструктуру, привертати інвестиції, розробляти плани розвитку, залучати місцевих мешканців до розвитку туристичного бізнесу та створювати сприятливі умови для інвесторів.

Чернівецька область, незважаючи на свій потенціал та культурне багатство, в сфері туризму поступається своїм сусіднім областям - Івано-Франківській та Закарпатській. Останні роки свідчать про значні досягнення

цих сусідів у розвитку туристичної інфраструктури, привабливості для відвідувачів та просуванні туристичних продуктів. Івано-Франківська область славиться своєю природною красою Карпат, розвиненими гірськолижними курортами та багатою культурною спадщиною, що приваблює тисячі туристів

щороку. Закарпатська область, з своєю виноробнею, термальними джерелами та мальовничими гірськими пейзажами, також здобуває популярність серед подорожуючих. У порівнянні з цими областями, Чернівецька область має великий потенціал для розвитку туризму, проте їй досі бракує системного підходу та інвестицій у цей сектор, щоб конкурувати на регіональному та національному рівнях.

У відношенні до розвитку гірськолижного туризму Чернівецька область демонструє менший прогрес порівняно з Закарпатською та Івано-

Франківською областями. Однак варто відзначити, що в даний момент в області активно реалізується проект щодо створення гірськолижної траси під назвою «Snow Park».

Загалом туристична сфера Чернівецького регіону потребує значних капіталовкладень. Дані щодо потреби в інвестиціях у розрізі районів наведено у табл. 3.3.

Таблиця 3.3. Потреба Чернівецького регіону в інвестиційних коштах на розвиток туризму [23]

Об'єкт інвестування	Сума інвестицій, млн. дол. США
<i>Вижницький район</i>	
Облаштування туристичної інфраструктури в Вижницькому національному парку, с. Берегомет	5
<i>Чернівецький район</i>	
Оздорочно-лікувальна інфраструктура та будівництво гірськолижної траси	75
Реконструкція палацу де Зотта та будівництво рекреаційної інфраструктури	7
Розбудова туристичної інфраструктури у м. Кіцмаць	1,2
<i>Дністровський район</i>	
Сім проектів із розбудови садиб для відпочинку вздовж р. Дністер та створення туристичного-інформаційного центру у м. Хотин	12
Разом	100,2

Безперечно, розвиток туризму вимагає відповідальності з боку влади та тих осіб, які приймають рішення, розробляють програми та створюють сприятливі умови для його розвитку. Зараз вони зайняті іншими завданнями, оскільки в країні війна, але важливо розуміти, що туризм приносить інвестиції, податки, створює робочі місця та сприяє економічному зростанню регіону та країни в цілому. Роботи у цьому напрямку велика кількість, і головне — мати бажання досягти успіху в цій галузі.

Висновки до розділу 3

Розвиток сільського зеленого туризму в Чернівецькій області

представляє собою один із шляхів покращення соціально-економічного стану регіону, проте досягнення цієї мети вимагає вирішення ряду ключових питань та прийняття конкретних заходів. Для досягнення успіху в цій сфері необхідно врахувати такі аспекти:

По-перше, необхідно переконати всі сторони, включаючи організації та громадськість, що туризм не є другорядною галуззю, але є пріоритетним напрямком соціально-економічного розвитку регіону.

Важливо розробити правильну стратегію розвитку туризму для регіону та міста Чернівців, залучивши до цього процесу владні структури, представників туристичного бізнесу та науки, і створити відповідну регіональну політику.

Державним та місцевим органам влади потрібно провести інвентаризацію санаторно-курортних закладів, туристичних комплексів, підприємств розміщення та ресторанного бізнесу, а також садиб сільського туризму та об'єктів туристичного показу в області. Важливо визначити їх стан та потреби в реставрації або реконструкції та зарезервувати перенективні площадки для майбутнього будівництва об'єктів туризму.

Щоб забезпечити ефективний розвиток туризму, необхідно зосередити ресурси та диверсифікувати економічну діяльність в регіоні, звертаючи увагу на вплив рекреації та туризму на економічний розвиток. Стратегія розвитку туризму має визначити його економічну і соціальну вагомість в регіоні.

Туристичні оператори повинні активно розширювати асортимент туристичних продуктів та послуг на високому рівні якості та спрямовувати свою діяльність на залучення іноземних туристів і туристів з інших регіонів України, беручи до уваги політичну та економічну кон'юнктуру.

Узагальнюючи, успішний розвиток туризму в Чернівецькій області залежить від багатьох факторів, включаючи природні ресурси, історичну спадщину, інфраструктуру та маркетингові зусилля. Спільна робота різних сторін і вирішення вищезазначених завдань можуть сприяти покращенню туристичної галузі і сприяти соціально-економічному розвитку регіону.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У процесі дослідження встановлено основні складові та сутнісні характеристики концепції рекреаційно-туристичного потенціалу Чернівецької області. Географічне положення та природні, історичні умови створили в регіоні значні ресурси для подальшого розвитку рекреаційно-туристичної сфери. Головні аспекти, які роблять Чернівецьку область туристично привабливою, включають різноманітність ландшафту, корисні властивості клімату, наявність етнічного специфічного колориту, збереження національних традицій, історичні та архітектурні пам'ятки, твори мистецтва та інші аспекти.

Під час дослідження визначено сучасні підходи до оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу території. Встановлено, що методи, запропоновані вченими, потребують адаптації та уточнення критеріїв відповідно до природних, кліматичних та історичних особливостей кожного конкретного регіону. Визначено проблеми, пов'язані зі збором інформації для комплексної оцінки туристичних ресурсів і відзначили, що оцінка часто є суб'єктивною.

Проаналізувавши стан інфраструктурної складової туристичного потенціалу регіону, ідентифікували ряд основних труднощів, які впливають на його розвиток:

- відзначено недостатність розвинутої туристичної інфраструктури, яка негативно впливає на якість обслуговування та доступність послуг для відвідувачів;

- розглянуто проблему несистемності та несумісності існуючої законодавчої бази в сфері туризму;

- враховано нестабільну економічну та політичну ситуацію в Україні та регіоні, що створює несприятливий клімат для розвитку туристичної галузі в цілому;

- виокремлено зменшення кількості засобів розміщення та недостатню пропускну спроможність туристичної інфраструктури, особливо в порівнянні з рекреаційною потужністю основних туристичних регіонів сусідніх областей;

- зазначено, що багато санаторно-курортних закладів області не пройшли капітальної реконструкції з радянських часів і пропонують відповідний сервіс;

- виявлено, що більшість ліцензіатів туристичної діяльності в основному спрямовані на виїзний туризм і мало інвестують у створення власного розміщення на території Чернівецької області.

Для вирішення вищезазначених проблем запропоновано:

- сприяти розвитку сільського зеленого туризму;

- модернізувати існуючі засоби розміщення та санаторно-курортні заклади;

- покращити стан транспортної інфраструктури;

- оновити матеріально-технічну базу готельно-ресторанного господарства та санаторно-курортного комплексу;

- сприяти підвищенню кваліфікації персоналу сфери обслуговування;

- залучати інвестиції та капіталовкладення;

- підвищувати рівень надання послуг та доводити їх якість до міжнародних стандартів.

Встановлено, що прогнозування розвитку та функціонування туристичної галузі Чернівецької області залежить від багатьох факторів. Ці чинники включають наявність природних рекреаційних ресурсів, культурно-історичної спадщини, розвинутої загальної та спеціальної інфраструктури, а також раціонального їх використання. Ключовими аспектами розвитку сільського зеленого туризму є впровадження інноваційних технологій обслуговування туристів, забезпечення фінансових та кадрових ресурсів, формування позитивного іміджу регіону в сільських місцевостях, а також реклама рекреаційних туристичних продуктів та їх просування на міжнародних та національних ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний портал «Слово і діло» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2021/02/17/statia/suspilstvo/pryxovnyvederzhstat-chomu-sajti-orhanu-nemozhlyvo-znajty-chymalo-zvychnyx-danyx> (дата звернення: 13.10.2023)
2. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О.О. Бейдик – К.: ВЦ КНУ, 2002. – 396 с.
3. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України : Методологія та методика аналізу, термінологія, районування : монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. 395 с.
4. Тищук Р. Детермінованість впливу туризму на розвиток і управління готельною інфраструктурою регіону в кризовий період. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту, 2021. Економічні науки. Випуск I (81). С. 8-24
5. Глубоченко К.О., Дорошенко О.М. Аналіз сучасного стану ринку та перспективи туристичних послуг в Україні. Modern Economics. 2021. № 30 (2021). С. 71-75.
6. Головчан А.І. Туристичні дестинації. Теоретико-методичні основи формування та механізми оптимізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / А. І. Головчан . – Донецьк, 2012. – 237 с.
7. Горин Г.В. Рекреаційно-туристичний потенціал Західного регіону України у контексті транскордонного співробітництва. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 2 (106)
8. Григорашова С.С. Стан і перспективи регіонального розвитку туризму в Чернівецькій області. Економіка. Управління. Інновації. 2011. № 2 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2011_2_12 (дата звернення: 13.10.2023)
9. Гурова Д.Д., Фролов М.О., Журавльова С.М., Кукліна Т.С., Сердюк О.М.

Рекреаційна географія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів – Запоріжжя ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2010/ – 92 с., іл. Бібліогр.: с. 85.

10. Гурорєв О.І. Оцінка земельних ресурсів та ефективності інвестицій. К., 2018. 369 с.

11. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 13.10.2023)

12. Державне агентство розвитку туризму, туристична статистика України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua/> (дата звернення: 13.10.2023)

13. Дорогунцов С.І., Пітюренко Ю.І., Олійник Я.Б. Розміщення продуктивних сил України: навч.-метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2014. 364 с.

14. Дуднікова І. І. Соціально-економічні проблеми рекреаційного природокористування. / І. І. Дуднікова // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2013. - Вип. 52. - С. 65-72.

15. Етимологічний словник української мови: У 7 т. Т. 4: Н-П // [уклад.: Р. В. Болдырев та ін.]; за заг. Ред.: В.Г. Коломієць, В.Г. Складенко. Київ, 2003. 656 с.

16. Катаєва М. Туризм у Києві: сучасний стан та плани з відновлення сфери. Вечірній Київ, 27 вересня 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://vechirnyy.kyiv.ua/news/71973/> (дата звернення: 13.10.2023)

17. Ковешніков В.С. Інноваційні види туризму / В.С. Ковешніков, О.С. Ліфіренко, Н.М. Стукальська // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – №4. – С. 38–44.

18. Котенко Т.М. Потенціал і тенденції розвитку індустрії гостинності та туризму в Україні. Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації: зб. наук. пр. Т. 1. Київ: Київський національний університет культури і мистецтв, 2014. С. 169-178.

19. Котенко Т.М. Розвиток рекреації та туризму в контексті забезпечення гуманітарного розвитку України. Zeszyty naukowe: Uczelnia Warszawskiej im. Marii Skłodowskiej-Curie: kwartalnik. 2015. № 3 (49). 215-227.

20. Котенко Т.М. Розвиток туристично-рекреаційної діяльності на територіях природно-заповідного фонду України в контексті європейських інтеграційних процесів. Європейські інтеграційні процеси і транскордонне співробітництво : тези доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. студ., 223 аспір. і молод. наук., Луцьк, 17-18 трав. 2007 р. Луцьк : Вежа, 2017. С. 480- 483.

21. Котенко Т.М. Соціальний вимір розвитку рекреації та туризму : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон наук: спец. 08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика»; Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи НАН Укр. Київ, 2016. 20 с.

22. Кривенкова Р.Ю. Формування туристичного потенціалу України як чинник консолідації українського суспільства: державно-управлінський аспект // The Scientific Heritage. 2021. № 60-5.

23. Кушнірчук-Ставнича О. М. Інвестиційний вектор розвитку туризму в Карпатському регіоні. Науковий вісник НЛТУ України. – 2016. – Вип. 26.6

24. Литвин, О. (2022). Міжнародний туризм в сучасних умовах кризи і соціально-економічних потрясінь. Економіка та суспільство. (40).

25. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. Київ : Альтерпрес, 2015. 436 с.

26. Мальська М.П., Паньків Н.М. Туристично-ресурсний потенціал території : підручник / Марта Мальська, Наталія Паньків. – Київ : Видавць, ФОП Пича Ю. В., 2022. – 534 с.

27. Малярчук, Н.М., Чирва, О.Г. (2022). Проблеми та перспективи розвитку незвичайних видів туризму на території України після закінчення війни на прикладі військового туризму. Економічні горизонти, 4(22), С. 34-42.

28. Машика Г.В. Методичні вказівки до виконання самостійної роботи з дисципліни "Географія туризму (Географія туризму)" для студентів 1 курсу денної форми навчання спеціальності 6.140103 "Туризм" – Мукачево: МДУ, 2016 - 43 с.

29. Мезенцев К.В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку: монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський

університет», 2015. 253 с.

30. Мелешко К.К. Організаційно-економічні засади управління туристсько-рекреаційним потенціалом регіону. Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України – Харків, 2021. 282 с.

31. Миронов Ю.Б. Сутність та чинники розвитку рекреаційного потенціалу в регіоні. Науковий вісник НЛТУ України, 2013. Вип. 23.11. С. 117–122.

32. Михайліченко Г. Туристичний потенціал: методи оцінювання та інноваційний розвиток / Г. Михайліченко // Проблеми економіки. – 2013. – № 1. – С. 115–123.

33. Музиченко-Козловська О.В. Економічне оцінювання туристичної привабливості території: Монографія. – Львів: Новий Світ-2000, 2012. – 176 с.

34. На Буковині визначили шість «туристичних магнітів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/42034-na-bukovini-viznacili-sist-turisticnih-magnitiv/> (дата звернення: 13.10.2023)

35. Наказ Про затвердження Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. – 2022. – № 256.

36. Новіков В.М., Дєєва Н.М., Котенко Т.М. Трансформація туристичного обслуговування населення. Трансформація соціальної інфраструктури в контексті забезпечення гуманітарного розвитку: монографія. Вінниця: Балюк І.Б., 2015. 384 с.

37. Офіційний сайт Головного управління статистики у Чернівецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cv.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 13.10.2023)

38. Офіційний сайт Посольства України в Республіці Молдова, Міжрегіональне співробітництво [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://molдова.mfa.gov.ua/spivrobitnicтво/3451mezhhregionalnojesotrudnichestvo> (дата звернення: 13.10.2023)

39. Офіційний сайт Урядового порталу, Перелік об'єктів культурної

стадщини національного значення, які заносяться до Державного реєстру нерухомих майяток України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmi.gov.ua/npas/239966145> (дата звернення: 13.10.2023)

40. Поколюдна М.М. Туристські ресурси України : підручник. Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2019. 222 с.

41. Поколюдна М.М., Гордієнко Т.В., Полчанінова І.П. ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. – Харків : 2018. – 198 с.

42. Про курорти: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2010 р. - № 2026-III в редакції від 04.11.2018 р.

43. Про туризм (зі змінами): Закон України // Відомості Верховної Ради України – 1995 (2001). - № 31. – ст. 24

44. Програми розвитку туризму в Чернівецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://oblrada.cv.ua/document/regional_program (дата звернення: 13.10.2023)

45. Путівник Карпатами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://karpaty.rocks/velcturyzm-v-ranakah-proektu-velokivnina> (дата звернення: 13.10.2023)

46. Радченко Е.Є. Теоретичні основи формування та розвитку туристичного потенціалу регіону. Ефективна економіка. 2018. № 12.

47. Розпорядження Про затвердження Програми економічного і соціального розвитку Чернівецької області на 2023 рік. [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <https://bukoda.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-prohramy-ekonomichnoho-i-sotsialnoho-rozvytku-chernivetskoi-oblasti-na-2023-rik> (дата звернення: 13.10.2023)

48. Розпорядження Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року – Кабінет Міністрів України. – 16.03.2017. – № 168-р.

49. Сич В. А. Систематика і оцінка рекреаційно-туристичного потенціалу регіону на засадах географічного середовища та рекреаційних кластерів. –

Сдеський національний університет імені І.І. Мечникова; Львівський національний університет імені Івана Франка. Одеса; Львів, 2024. – 365 с.

50. Сімків П.Є. Стратегічні пріоритети регіональної економічної політики в контексті детермінант економічного зростання // БІ. 2019. №3 (494).

51. Скутар Т.Д. Біосоціальні рекреаційно-туристичні ресурси Чернівецької області. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців (Харків, 3-4 квітня 2014 р.). Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2014. С.243-245.

52. Славик Р.В. Розвиток туристично-рекреаційної сфери Закарпатської області в контексті загальноукраїнських тенденцій. – Науковий вісник Ужгородського Університету, 2019

53. Стерпул, Ю. О. Рекреаційно-туристичний комплекс України – ОНУ ім. І. І. Мечникова, Геолого-геогр. ф-т, Каф. екон. та соц. географії і туризму. Слєса, 2019. – 64 с.

54. Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2027 року план заходів з реалізації у 2021 – 2023 роках стратегії розвитку Чернівецької області на період до 2027 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bukoda.gov.ua/storage/app/sites/23/Dokumenty/plaj-zahodiv-z-realizatsii-u-2021-2023-rokakh-strategii-rozvitku-chernivetskoj-oblasti-na-period-do-2027-roku-z-dopovnennyam.doc> (дата звернення: 13.10.2023)

55. Тарасюк І.М. Розвиток вітчизняного туризму в контексті світових туристичних тенденцій. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2016. Випуск 7. Частина 3. С. 123-131

56. Туристична діяльність в Україні у 2016–2020 роках : статистичний бюлетень. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 13.10.2023)

57. Українська Асоціація туристичних агенцій, рейтинг agent-friendly [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uata.com.ua/2021/11/af-summer/2021/> (дата звернення: 13.10.2023)

58. Українська Асоціація туристичних агенцій, рейтинг tourist-friendly [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uata.com.ua/2021/11/tf-summer->

2021/ (дата звернення: 13.10.2023)

59. Черчик Л. Наукові підходи до класифікації туристично-рекреаційних ресурсів / Л. Черчик [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://www.agrosvit.info/pdf/13-14_2021/5.pdf (дата звернення: 13.10.2023)

60. Чубей О. Архітектурно-історичні рекреаційно-туристські ресурси Чернівецької області : аналіз і технологія оцінки. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. 2012. Випуск 29 ч. 1. С. 221-228.

61. Шабардіна Ю. Рекреаційний потенціал як складова продуктивних сил регіонального економічного простору : дис. канд. екон. наук / Ю. Шабардіна ; Чернігівський державний технологічний університет. – Чернігів, 2011. – 312 с.

62. Шелеметьєва Т.Б. Методичні рекомендації з організації практичних та самостійних робіт студентів з дисципліни «Регіональна політика сталого розвитку туризму» для студентів спеціальності 242 Туризм денної та заочної форм навчання – Запоріжжя: НУ «Запорізька політехніка», 2021. – 50 с.

63. Юхновська Ю.О. Методичні підходи до оцінювання туристичного потенціалу України та регіонів / Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. - 2019. - Т. 30(69), № 4(2). - С. 54-59.

64. Euromonitor International Ltd – лондонська дослідницька компанія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.euromonitor.com/global-economic-forecasts-q1-2023> (дата звернення: 13.10.2023)

65. UNWTO World Tourism Barometr [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tourlib.net/wto/UNWTO_Barometer_2022_Q1.pdf (дата звернення: 13.10.2023)

ДОДАТКИ

НУБІП України

Додаток А

Таблиця 1. Перелік пам'яток культурної спадщини національного

значення Чернівецької області, занесених до Державного реєстру

нерухомих пам'яток України [22]

Найменування пам'ятки	Датування	Місцезнаходження	Охоронний номер
Будинок, у якому жила письменниця О. Ю. Кобилянська	кінець XIX - початок XX століття	м. Чернівці, вул. Г. Димитрова, 5	240001-Н
Могила письменниці О. Ю. Кобилянської	1942 рік	м. Чернівці, вул. Кишинівська, 1, квартал 72а	240002-Н
Могила письменника і громадського діяча Ю. А. Федьковича	1888 рік	м. Чернівці, вул. Кишинівська, 1, квартал 35	240003-Н
Городище "Замок"	IX - XIII століття	с. Горбова	240004-Н
Печерна стоянка з наскальними зображеннями	IX - VII тисячоліття до нашої ери	с. Баламутівка	240005-Н
Курганний могильник	IX - XIII століття	с. Горішні Шерівці	240008-Н
Поселення і могильник ґрунтовий	IX століття до нашої ери - IV століття, IX - XIII століття	с. Малий Кучурів	240009-Н
Курганний могильник	IX - XIII століття	с. Чорнівка	240016-Н
Печера, у якій перебував Олекса Довбуш з опришками	30-40-ві роки XVIII століття	с. Підзахаричі, урочище Печера Довбуша	240017-Н
Земляне укріплення "Траянів вал"	IX століття до нашої ери - IV століття	між м. Хотином та с. Анадоли	240018-Н